

Ціна 1.25 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

РІК XXXII

ВЕРЕСЕНЬ — 1981 — SEPTEMBER

Ч. 9 (379)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Воліняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор
Члени Редколегії: Тоня Горохогич, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 12 доларів
США — 12 доларів
АВСТРАЛІЯ — 11 австрал. доларів
Всі інші країни рівновартість 12.00 доларів
американських.
Чeki і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junied Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"

TORONTO, ONT., CANADA

M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Стефанія Гурко — "ДУША ВОСКРЕСЛА З МЕРТВИХ" (цикл віршів)	1
Від Редакції — ПРО СТРАЙК ТА ІНШЕ	2
Анатоль Галан — ТАЄМНИЧИЙ РЯТІВНИК	3
Григорій Костюк — ТРИЄДНІСТЬ ТВОРЧОГО ВИЯВУ — ОСТАП ТАРНАВСЬКИЙ	6
Ірина Р. Нессик — ОЛЕНА КУЛЬЧИЦЬКА	11
Валерій Ів'як — "ЩОБ ДУША ЛЮДСЬКА РОЗКВІТЛА"	14
О. Ярошівський — Є. П. ЗАРНИЦЬКА	18
Леся Богуславець — ПОДОРОЖ ДО КВІНС- ЛЕНДУ	19
Іван Імета-Ічнянський — КИЇВ — НЕВМИРУ- ЩИЙ НАШ...	22
Василь Хотарник — "ВІЛЬНИЙ СПИС" РАХМАННИЙ	23
Віктор Толчій — ПРО ЗАГАДКУ ЧАСУ Й ПРОСТОРУ...	25
Петро Одарченко — УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ (стаття 22)	26
Ікер — МАТІЙОЛКА (гумореска)	29
Лев Яцкевич — КРІЗЬ УЩЕЛИНУ НОВОГО І СТАРОГО СВІТУ	30
А. Глинін — ДО ЮВІЛЕЮ ВЕЛЬОСИПЕДА	31
Юрій Старостенко — ВЕЛИКИЙ КРОК У ДАВНИНУ ЛЮДИНИ	31
Дм. Кислиця — ВАСИЛЬ ТЕРТИШНИК (некролог)	33

На першій сторінці обкладинки:

ОЛЕНА КУЛЬЧИЦЬКА — Берізки

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Стефанія ГУРКО

ДУША ВОСКРЕСЛА З МЕРТВИХ!

Відлуння слів
 давно почутих,
 призабутих
 несеться між буття
 холодних скель,
 У сивій мряці почувань
 ледве відчутих,
 бажає вирватись
 із самоти пустель.
 Стежками пам'яті
 бреде душа самотня
 крізь давніх споминів
 заплутані хащі
 скрушіле серце
 туга печалить скорботна
 і раптом...
 вже не сиві мряки,
 а дощі,
 дощі весняні,
 зливні,
 скороспеслі
 ринули з неба
 вічних почувань,
 слова любови
 з гробу пам'яті воскреслі
 збудили душу
 занімілу від страждань.

**
*

На озері думок
 легенький човник слів
 вдаряють весла мрій
 об плеса тихих вод
 замислена пливу
 до дальніх берегів,
 що манять все мене
 у світ нових пригод
 замріяна пливу
 крізь дивний світ казок
 тасмний світ легенд
 чарівний світ билин
 до дальніх берегів

заплутаних стежок
 що в'ються крізь життя
 до сонячних вершин
 Замріяна пливу
 по озері думок...

РАЙСЬКА ЯБЛУНЯ

З кореня серця
 Виросла яблунька
 Яблунька виросла
 Райська розспівана
 Буйними вітами
 Натхнення юного
 Під синім небом
 Тай зашуміла
 Зеленим листям
 Зашелестіла
 Рожевим квітом
 Зашепотіла:

Гей, розвівайтеся
 Леготом мрії
 Гей, налітайте
 Бджолами думи
 Струшуйте, струшуйте
 Пил плодотворний
 Щоб зародила я
 Рясно, обильно
 Щоб наливалися
 Яблучка гожі
 Кров'ю гарячою
 Щедрого серця.

Воскресним дзвоном
 вдарила пісня
 в дзвіниці серця
 страсні калітала
 дерев'яної печалі
 затихли
 весняною фіялкою
 розцвілась надія.

*

Вода забрала калиновий міст,
Молодих літ уже не наздогнати,
Гостей бажаних д'собі не позвати,
Осталась сіра дійсність і буденний зміст.

Та в ній є також своєрідний чар
Спокою, зрілості і рівноваги,
Розмови дружні, зустрічі й розваги
Виповнюють життя старий базар.

*

Зловлю я мить, як пташку пестрокрилу,
Замкну ї у срібну клітку слів,
Підсиплю зерна чистого в поживу,
Дам свіжої води з криниці почуттів,
Останься назавжди, пташино полохлива,
Я зберігатиму тебе, як скарб
Мого життя, хвилино трепетлива,
Глибоко в серці вирізьблений карб.

*

О, серце моє! Ти глибше від моря!
Скільки в тобі заховалося горя,
Скільки лежить у безодні твоїй
Затоплених мрій і розбитих надій.

Ще й буття буруни рвуть твої береги,
І прибої чуття підмивають життя
Білий парус, що вдаль
Відпливає, на жаль.

Відпливає життя
І нема вороття,
Мчить парус у даль, —
В серці туга й печаль.

*

Викрешу радости іскру
з кременю життя
Кресалом серця
запалю суху губку любови,
Хай палахкотить ватра
серед студених гір самоти,
Хай закостенілі руки
гріються біля вогнику дружби,
Хай щедрі долоні
пашать теплотою приятні,
Бо кремень життя
ховає іскру радости,
Бо серця кресало
запалює іскру любови.

*

На дереві безлистому,
від холоду задубілому,
від морозу посивілому,
під небом байдужим,
на вітрі студеному
порожнє гніздо колихається,
сумно гойдається.

Гей, та було колись
сіна пахучого,
Гей, та було колись
пуху м'якенького,
Гей, та було колись
кохання ніжного,
Гей, та було колись
щебету-радоців,
Гей, та було колись
писклят жовтодзюбих.
Де все поділося?
В вирій, за море?

Під небом байдужим,
На вітрі студеному,
на дереві безлистому,
сумно гойдається
порожнє
холодне
гніздо.

ВІД РЕДАКЦІЇ ПРО СТРАЙК ТА ІНШЕ

Повідомляємо читачів, що "Нові дні" за місяці квітень і травень запізнилися через технічні перешкоди в друкарні. "Нові дні" за червень, липень-серпень вийшли вчасно, на жаль, пролежали до половини серпня без руху з уваги на довгий страйк поштових робітників у Канаді.

І досі трапляються в журналі прикрі друкарські помилки та недогляди через брак коректора, який мав би час і можливість зробити уважно коректуру та доглянути процесу друкування в друкарні. У зв'язку з цим просимо виправити бодай такі помилки:

"Нові дні", червень 1981, стор. 1-ша: поставити прізвище автора "Американського триптиха" — Марта Тарнавська. На сторінках 12 і 13 треба переставити підписи під ілюстраціями.

"Нові дні", липень-серпень 1981, стор. 10: третій рядок у вірші "Калмичка" треба читати так: "Широкі вилиці і коси смоляні —". У нарисі Віталія Бендера, стор. 12, друга колонка, перший рядок згори треба читати так: "Ти жуціш мене"... (Ти покинеш мене...). На стор. 36, друга колонка згори, в дописі Д. Г. треба вставити заголовок "Факти про Миколу Хвильового".

Просимо читачів і авторів вибачити ці недогляди. Просимо також узяти до уваги, що головний редактор "Нових днів" живе не в Торонто й не має ніякої змоги доглянути коректуру та процес друкування журналу.

Редакція

ТАЄМНИЧИЙ РЯТІВНИК

Таня вже третій день сиділа вдома з високою температурою. На фабриці, де працювала Таня, дуже неохоче давали відпустку "по хворобі", та цього разу молоденька лікарка, побачивши на градуснику цифру 38, нічого не сказала й виписала Тані звільнення до кінця тижня.

Треба було б полежати, вигрітись, але на це бракувало часу, бо Таня — самітня матір, від неї цілком залежить семилітній Івась, що вчиться в школі, на щастя, близькій від їхнього помешкання, й бігає туди сам.

Беликими дощовими краплями стугоніла в вікно осінь. У кімнаті був присмерк, та електрики вдень у приватні житла не давали й приходилось терпіти. Власне, все життя Тані складалося з терпінь. Тільки два роки, коли чоловік ще був з нею, зазнала вона скромного людського добробуту. І раптом усе обірвалось. Борис "десь щось сказав", приходили з обшуком, і хоч нічого не знайшли, забрали Бориса до тюрми, судили й заслали на п'ять літ до гнилої Мордовії — спокутувати незнану провину.

Як багато тієї хатньої праці! І зварити, і попрати, й попарувати. А ще майже кожного дня миття підлоги, бо дитині трудно усвідомити, що завжди треба витирати ноги, коли прибігає знавору.

Таня взяла щітку, намотала на неї чисту ганчірку, збиралась побризкати її водою, і в цей час хтось тихо постукав у двері. Таня відкрила їх на відстань короткого ланцюжка й побачила незнайомого чоловіка.

— Ви до мене? — спитала вона.

— Так, до вас.

— А в якій справі?

Чоловік трохи помовчав, а тоді пошепки відповів:

— Вам лист з Мордовії.

Лист з Мордовії. Від Бориса. Тут уже всі вагання зникли. Таня широко відчинила двері й піднесеним голосом запросила:

— Заходьте!

Чоловік був середнього віку, з бородою, вусами й довгим волосом. Убрання на чоловікові було більш ніж скромне, очевидно, не на нього шите, а ще Таня звернула увагу на те, що в нього нема шкарпеток, і зі стоптаних черевиків визирають посинілі від холоду ноги. Лист від Бориса був короткий.

"Дорога дружино! Одна добра душа пообіцяла передати тобі вістку від мене. Власне, нема чим мені хвалитись, усе так, як було. Не шли мені пакунків, тобі й самій трудно. Молю Бога, щоб затримав мене при здоров'ї, дав змогу працювати й виконувати каторжанську норму. Тоді на мене не будуть коситись і не продовжать строк. Ще лишилось мені тут бути два роки. Пиши про себе

й про Івася. Вістка від тебе — єдине моє свято". Борис.

Таня глянула на відвідувача, освітленого в цей час заблуканим із вікна промінчиком сонця, і в неї перехопило віддих. Та це ж він, отой з матеріної ікони, якою вона благословляла доньку до шлюбу. Подовгасте обличчя, зморшка на чолі, скорботні очі... Таня не могла відірвати здивованого погляду, а відвідувач, помітивши це, якось дивно посміхнувся і сказав:

— Нічого, все буде гаразд... колись. Лишайтеся здорові!

Несподіваний гість простягнув до Тані худу руку, на хвилюку затримав її в Таніній, і ось вона відчула, наче електричний струмінь пронизав усе її тіло, і їй зробилось надзвичайно легко, щез біль голови, розвіялися слабощі. Таня спохватилась.

— Вибачте мені, може, ви хочете їсти? Я миттю приготую.

— Ні, дякую, я вже їв сьогодні, готуйте для своєї дитини.

Коли відвідувач вийшов, Таня почала переставляти стільці і раптом зауважила на тому, де сидів гість, якийсь конверт. Розгорнула й побачила там пачку паперових грошей.

"Боже, це ж він забув, мабуть, випали з кишені"...

Таня вискочила у двір, пильно обдивилась навколо. Ні, не було нікого ані близько, ні далеко. Що ж робити?

"Ну, хай полежать, — вирішила Таня, — може, повернуться".

А легкий настрій не покидав її ввесь час, наче й не було запамороченого болю голови, зелених кругів перед очима, отого неприємно — млявого відчуття, що буває, коли людину навідає грипа.

Дуже швидко впоралася Таня з хатніми обов'язками й сіла відпочити. Незабаром прибіжить Івась, питатиме, чи є листи, хоч тих листів бувало не так часто й обмалє: від молодшої сестри, що вчилася у сусідньому місті, та від подруги дитинства, яка тепер, по закінченні сільськогосподарського технікума, працювала в великому радгоспі. Але сьогодні рідкий, довгоочікуваний лист від тата, й Івась вимагатиме, щоб мама зразу ж його прочитала. Він би прочитав і сам, та вже так повелось, що читала мама, дещо змінюючи, дещо промовчуючи. Бо й як поясниш дитині, що його любого тата, механіка автомайстерні, раптом запроторили в тюрму? Почнуться запитання: А що таке тюрма? Де вона? Скільки там живе людей? Які то люди? Чому тата не відпустять додому хоч на вихідні дні? Чому мама не попросить, щоб його відпускали? Ні, не дитячого розуму та справа, і взагалі, краще її зовсім не чіпати, не отру-

ювати чисту душу, де ще нема горя.

Ось швидко кроки в коридорі, і на порозі веселий Івась із книжками під пахвою.

— Мамо, мене сьогодні вчитель похвалив, сказав, що я дуже добре підготував завдання.

— Так роби й далі, сину. Той, хто добре вчиться, завжди матиме гарну працю й багато грошей.

— Мамо, листи?

— Є лист від тата...

— Прочитай, прочитай скоріше!

Промовчавши "каторжанську норму", Таня переказала той короткий лист.

Івась замислився.

— Ще лишилось татові два роки? Ой, як довго! Мамо, давай поїдемо до нього влітку, побачимось, поговоримо...

Таня відвернулася, щоб сховати непрохану сльозу, й перевела розмову на інше. Ось після обіду підемо та перенесемо дрова з хлівця в передпокій, бо вже хтось починає ті дрова красти...

**

На цигарковій фабриці, де працювала Таня, як завжди, було гамірно. Хоч бригадири й помбригадири і пильнували так званих "простой", але ж людей до варстатів не пришпилиш, і вони снували туди й сюди, за потребою й без потреби, нишком позираючи на стінного фабричного годинника.

Танін цех виробляв коробочки для цигарок, і повітря там вважалося "свіжим", принаймні, не стояв ставом їдкий тютюновий пил, і люди не чхали та не витирали хустками сліз, що мимоволі котилися з очей.

Про якусь солідну вентиляцію, пилюмоки не було мови, бо фабрика стара, ще "царська", і хто б то думав за її модерне устаткування, за належні санітарні умови? Советські робітники до всього звикли, протестувати не в їхній натурі, краще мовчати.

До цеху, завітав старший бригадир і він же секретар фабричного партосередку Левашов. Підніс праву руку, вітаючись із робітницями, бо весь цех складався з жінок, і став біля Тані.

— Ну, як почуваете себе, Таненбаум?

— Дякую, добре.

Левашов знав німецьку мову і дуже тим пишався, вживаючи до речі й не до речі німецькі слова. Таня дістала від нього назвисько "Таненбаум" за її стрункість. Ще її кликали "осокором", або "тополею". Левашов, "вічний холостяк", за його власною рекомендацією, був великим поклонником жіночої вроди й увесь свій вільний час полював за розведеними, чи такими ось солом'яними вдовами, як була Таня. Але цим разом дістав рішучого одкоша.

— Товаришу Левашов, — казала Таня, — ви за мною не упадайте, я ще не розведена.

— А ви розведіться. Для чого вам носити тавро ворога народу?

— Якого ворога? Мого чоловіка? Він ніколи ворогом не був.

— Але ж сидить?

— Посидить та й вийде.

Левашов хмурився, але нічого вдіяти не міг проти такої твердої постави. Коли б то були сталінські часи, секретар партосередку міг би "натиснути", загрозити звільненням, і фортеця не витримала б... Але тепер є секретна вказівка не переслідувати рідню арештованих, чи засланих, якщо вона поводить себе смирно. Дурна вказівка!

Сьогодні Таня була особливо принадна з її природними рум'янцями на щоках, з білозубою, якоюсь дитячою усмішкою, і в Левашова виник свій плян.

— Товаришко Бережна, після праці зайдіть до мого кабінету.

— Для чого?

— Треба заповнити анкету в справі допомоги вам, як самотній матері. Ви ж потребуєте такої допомоги?

Питання слухне і... пекуче. Івась доношує чобітки. Івасеві придалася б тепла верхня сорочка й хоч пара теплої білизни, в Івася дуже куценький плащик, бо вже виріс із нього.

— Добре, зайду.

Пропозиція Левашова викликала в Тані вихор думок. Ох, ті робітничі "статки-мастки"! Сімдесят п'ять рублів на місяць, а все таке дороге, майже недосяжне. Таня вже міркувала: чи не скористатися тимчасово з тих грошей, що їх забув недавній таємничий відвідувач? Ні, це неможливо. Головним принципом виховання Тані в батьківській хаті було: не зазіхай на чуже, не обмануй, не кради. Ось на цій фабриці крадіжка, як кажуть, увійшла в норму. Цигарки, особливо вищої якості, крадуть усі, і робітники й начальство, а потім десь перепродують. Ну, що ж, не від доброго життя крадуть, до цього змушують обставини. І однак, Таня ніколи ще не взяла й однієї коробочки. З неї сміялись, називали "святою та божою", а вона відпекувалась жартом, мовляв, я ж не палю, то для чого мені цигарки?

Таня знову згадала того чоловіка, що приніс листа від Бориса, і знову вилаяла себе за свою неуважність. Ну, як це, не спитати ані імені, ані адреси людини? Десь же вона мешкає. Знала б адресу, вже давно віднесла б ті гроші й мала б спокій. Просто біда з непростою жіночою забудьковатістю.

Після праці, умившись і перевдягнувшись у домашню сукню замість фабричної "спецівки", Таня пішла до службового приміщення секретаря партосередку. Кабінет його містився не в головному корпусі фабрики, а в невеличкому флігелі, що стояв у глибині двору, був ізольований від інших будівель.

— Сідайте, товаришко Бережна. Отже, скільки років має ваш син?

Анкету було заповнено, та Левашов не квапився відпустити Таню. Він спитав ще, хто доглядає малого, поки мати повернеться з праці, і почувши відповідь "сусідка", задоволено посміхнувся.

— От і добре, значить, поспішати нема чого.

Секретар партосередку дістав із шафки вже приготовану, нарізану шинку на тарелі, ковбасу, сир, червоний кав'яр, пляшку закордонного руму, і гостинно запропонував:

— Підкріпіться, товаришко Бережна, перший ваш автобус уже відійшов, а додому не так близько, зголоднієте.

Таня спочатку хотіла відмовитись, та запрошення Левашова здалось таким щирим, товариським, а крім того, небачені делікатеси на столі так привабливо й дражливо виглядали...

— Іжте, не соромтесь, випийте чарочку.

— Дякую, я не п'ю.

— Тільки одну, більше я й не наливатиму, бо жінки — народ ніжний. Ну, за ваше здоров'я!

У Тані закрутилося в голові, перед очима поплив туман, а в тому тумані вирізьбилась постать Левашова, що замикав на ключ двері.

— Іжте більше, іжте!

Ось Левашов уже пересадив Таню на канапу, частує цукерками, близько нахилиється, цілує...

"Я пропала!" — майнула в Тані думка. І раптом — грімкий стукіт у двері, Левашов схопився, як обпечений, відчинив їх, і Таня побачила в кімнаті того, з подовгастим обличчям і тоскними очима.

— Чого вам?

— Вас негайно хоче бачити директор.

Післанець зник, і хоч Таня вискочила майже вслід за ним, через якусь коротку хвилину, ніде його не було, наче він розтанув у повітрі.

Після того випадку, Левашов довго не заходив до цеху, де працювала Таня, уникав її, а коли зайшов, вона, дивлячись ясними очима в очі начальника, спитала:

— Товаришу Левашов, хто був той післанець від директора?

Секретар партосередку спохмурнів.

— Поняття не маю. Хіба мало робітників на фабриці? Та й надував він, падлюка, бо директор мене тоді не кликав.

Таня в душі сміялась, бо тепер уже Левашов не заманить її в свій кабінет. Але допомогу для Тані все ж таки виклопотав, адже обіцяв, і ті гроші дуже їй придалися, наче з неба впали, незаплановані й неочікувані.

Тим часом минали дні. Однієї суботи Івась сказав:

— Мамо, завтра в клубі харчовиків улаштовують дитячу виставу. Якщо ти не зможеш, чи не схочеш зі мною піти, я піду з тіткою Нусею, вона поведе мене до сьомого Петрика. Можна?

Нуся якраз була тією сусідкою, що доглядала Івася, і Таня радо погодилась.

— Підеш, Івасику, підеш. Я й сама пішла б, та в мене стільки накопичилось праці, що й вихідного не вистачить.

У Тані не було жодного недоброго передчуття. Навпаки, її огортав веселий настрій, вона навіть стиха підспівувала, пораючись у хаті. Аж ось за вікном почулась тривожна метушня, люди щось кричали, кудись бігли. Таня вийшла на подвір'я, спитала, в чому річ.

— У клубі харчовиків пожежа, а там якраз діти, та й ваш, мабуть, також...

— Пожежа? О, Господи!

Таня кинулась бігти разом з усіма. В автобус протискалися з боєм, кондуктор пускав людей без квитків, бо не до того було. Протипожежна ко-

манда гасила вогонь, а з будівлі ще витягали потовчених і обпалених дітей. У Тані на хвилю зупинилося серце, вона мало не зімліла, і раптом побачила: той, невідомий несе на руках її Івася.

— Нічого, нічого, — сказав він, — жодної шкоди нема, він лише перелякався й знепритомнів.

А хтось додав:

— Ще скромничає. Таж цей чоловік його з вогню вихопив, сам мало не згорів, рятуючи дітей. Ваш був останній...

Таня схопила рятівника за руку.

— Я вам зобов'язана і синовим і своїм життям. Скажіть, хто ви? Де ви живете? Чим я можу вам віддячитись?

Невідомий заперечливо похитав головою.

— Я нікого не рятував за гроші. Богові дякуйте.

Івась уже очунав і терся біля ніг матері, дрижачи всім тілом.

— Зараз, зараз поїдемо, дитино, і ви з нами, заберете пакет, що колись у мене забули. Пам'ятаєте?

— Пакет? Я у вас ніколи не був і жодного пакета не забував.

— А лист, що ви принесли?

— Який лист? Ви помилились, громадянко.

Наступної хвилини рятівника вже не було, він змішався з юрбою, і Тані нічого не лишалося, як повернутись додому.

**

Після розслідування причин пожежі, вияснилося, що хтось, випадково чи навмисне кинув сірник між старі, складені в кутку сцени, декорації і вони зразу ж спалахнули. Ніхто з дітей і дорослих серйозно не потерпів, а тому про ту подію швидко забули всі, крім Тані. Вже третя зустріч із тасмничим захисником не давала їй спокою. Таня дістала сховане на дні скрині благословення покійної матері й пильно порівнювала риси обличчя. Сумніву не було, це він.

Нема нічого нуднішого від советських безрадінних буднів. Та й свята не кращі, бо вони штучні, насильно встановлені. Спробуй не піти на жовтневу маніфестацію! Зразу ж пришиють тобі ігнорування громадського обов'язку, невиконання постанов партії й уряду, ворожу вихватку... Людина в Советському Союзі робот, вона не може мати власної думки, власного "хочу", для неї є тільки одна стежка — беззаперечного послуху.

Цього року "День міжнародного пролетаріату" видався хмурий і холодний. Краще було б лишитись у теплому приміщенні, та проти громадського обов'язку не підеш. Таня не взяла з собою Івася, замкнула його в хаті, пообіцявши, що за годину повернеться.

На трибуні, встановленій посеред базарної площі, промовець, секретар міського комітету партії, викрикував безліч разів чуті гасла, закликав до пильности, бо ж СССР, мовляв, оточений ворогами, які мріють про його розвал...

Тані довелося стояти під проводом високої напруги, вона не слухала промовця й весь час позирала на пожежну вежу, де висів годинник. Раптом хтось схопив її за руку й відкинув убік. Тієї ж

миті обірвався один провід і ліг на місці, де стояла Таня. Люди зойкнули, а вона, ще не усвідомивши, в чому справа, зауважила біля себе знайоме обличчя з тоскними очима...

Мітинг якраз кінчився, голови людей захитались, натовп почав розходитись. Хтось співчутливо сказав Тані: — Ви, громадянко, маєте щастя. Торкнувся б вас отой провід, і вже б ви не йшли власними ногами, вас би звідси понесли.

Незабаром після свята, пошта доручила Тані листа з мордовського табору. Борис писав:

"Дорога Таню! У нас ходять чутки про амнестію для тих, що мають короткий строк, а я саме до них належу. Може, й мені посміхнеться доля. Я передав тобі через одного звільненого колегу п'ятдесят рублів. Чи отримала ти їх? Бувай здорова. Борис".

Вночі того ж дня Тані приснився таємничий рятівник. Він був одягнений у широкий біблійний хітон, в сандалах на босу ногу, з ціпком у руці. І він сказав: "Не журися, жінко, прийде сімнадцятого вересня цього року".

Прокинувшись, Таня записала ту дату й, розуміється, забула про неї. Тільки зустрівши схудлого Бориса, кинулась до свого записника, а потім глянула на календар. Там стояло число 17.

Тоді Таня дістала зі скрині стару ікону, приладнала її в передньому куті кімнати й присягнула собі:

"Хай усі чорти бачать і сміються наді мною, хай доносять своєму начальникові, а я цієї ікони ніколи не зніму й не заховаю. Вона буде мені пригадкою про ті дивовижні випадки, яким нема пояснення".

Григорій КОСТЮК

ТРИЄДНІСТЬ ТВОРЧОГО ВИЯВУ

(Остап Тарнавський)

Сучасний читач знає Остапа Давидовича Тарнавського як есеїста-критика, як прозаїка, а найбільше — як поета. Як есеїст і критик він виявив себе двома книжками: "Подорож поза відоме" (1965) і "Туга за мітом" (1966). Як прозаїк репрезентується виданою 1979 року збіркою оповідань "Камінні ступені". Як поет широко відомий чотирма збірками поезій: "Слова і мрії" (1948), "Життя" (1952), "Мости" (1956) і "Самотнє дерево" (1960). Отже, доробок чималий і вартий уже глибоко критичного перегляду. Але поки прийде час на такий перегляд, я хочу вже тепер зробити бодай кілька загальних спостережень та акцентувати увагу читачів на деяких особливих моментах творчо-мистецьких досягнень і зацікавлень Остапа Тарнавського.

Почну з його есеїв, жанру не так уже й поширеного в нас. Збірка літературно критичних есеїв "Туга за мітом" і огляд шляхів розвитку модерної поезії "Подорож поза відоме" — це в нашій еміграційній літературі появи дуже відрадні й цінні.

Що хвилює автора цих книжок? Які теми і проблеми ставить він на роздум читачів і до яких висновків сам приходять? Його, як і кожного інтелігента атомової доби, доби високорозвиненої технології сучасного життя, хвилює в першу чергу доля людини. Людство ввійшло в добу фантастично високих технологічних відкриттів. Атомова енергія, лазерове проміння й останнє чудо науки астронавтики — літак-ракета "Колумбія", відкривають перед людством, його цивілізацією і культурою, за влучним висловом Олеса Бердника, *альтернативну еру*: або надзвичайного розквіту, або тотального самознищення. Оця сучас-

на болюча світова дилема хвилює серце Остапа Тарнавського як поета і громадянина. Він аналізує погляди багатьох мислителів минулого й сучасного: від Сократа, Платона, Арістотеля, через Паскаля, Вольтера, Гегеля, Шпенглера і Тойнбі, до Гакслі, Сантаяна, Сартра та інших сучасних нам філософів, поетів, моралістів, — і приходять до висновку, що людина все ж таки безсмертна у своєму відчутті й творенні доброго, вічного, людського. Віра в прекрасний міт добра і правди завжди живила й рухала людство вперед.

"Мистецтво, література, — пише О. Тарнавський, — це ті чинники, які можуть допомогти і допомагають людині віднайти віру і віднайти себе саму. Тому і ріст мистецтва, ріст письменства в усьому світі, як теж зокрема в нашому суспільстві, — це допомога сучасній людині віднайти свій шлях, це рятунок нашої культури і цивілізації, це шлях до оновлення людства і поступу"¹⁾.

Він заглиблюється в прецікаву проблему "мандрівки мітів". В українському літературознавстві наукову основу цієї проблеми дав у свій час Михайло Драгоманів. Поширив і поглибив її в деяких своїх творах Іван Франко. Але глибшого дальшого опрацювання в нашій новітній літературі й науці ця ідея не знайшла. І ось тепер її оживив і по-новому на загальнолюдській основі поставив Остап Тарнавський. "Міт це поезія, — пише він, — це естетичний твір людської уяви. З цим твором свого духа людина відбуває свою земну мандрівку, збагачуючи його щораз новими

¹⁾ "Туга за мітом", стор. 14.

формами в тузі до повноти життя, до пізнання правди"²⁾.

У прецікавому есеї "Родовід цивілізації" наш автор дійшов до висновку, що наша цивілізація має глибоке коріння в сірій давнині. Опираючись на думки Гете, він стверджує, що перед людством стелиться лише один шлях: іти вперед.

"Людське життя мусить іти вперед, бо всяка затримка означає смерть. Людство мусить пам'ятати про свій родовід, про родовід своєї цивілізації і культури. Людство мусить теж вірити, що ще більші досягнення будуть у майбутньому"³⁾.

Автор не закриває очей на трагічні, а інколи — на катастрофально-ризиковані моменти в розвитку нашої цивілізації, але як гуманіст він глибоко вірить, що "Не зважаючи на всі загрози, не зважаючи на всі перепони, людина зростає, вона стає розумнішою і кращою ніж була. Це її перемога, яка відкриває для неї майбутнє"⁴⁾.

Трудно не підтримати, не поділяти цей гуманізм поета, цю його віру в людину, в краще майбутнє людства. Це організуючий творчий гуманізм, що протистоїть розкислому декадансу, зневірі, духовому розкладу й безвольній резигнації нашого часу.

У дальших есеях Остап Тарнавський дав багатий перегляд сучасної американської мистецької літератури (Мек-Ліш, Сантаяна, Карл Сендберг, Роберт Фрост, Езра Павнд, Елліот, Гемінґвей, Вайлі, Робінзон, Лоуел та інші). Пов'язав у єдиний творчий процес визначних творців сучасної Європи: французів (Альберт Камю, Жан Поль Сартр), шведів (Пар Лягерквіст), греків (Георгос Сеферис) та багатьох інших. Не поминув і проблем сучасного театру. На драматичних творах американця Арчібалда Мек-Ліша, француза ірландського походження Семюеля Бекета він простежив за цікавими формальними й духовими процесами в сучасній світовій драматургії. Належну увагу приділив автор і українській літературі. На тлі світового літературного процесу розглянув він цілий ряд українських авторів: В. Стефаник, Л. Мосендз, У. Самчук, Є. Маланюк, Т. Осьмачка, Ю. Клен, М. Рильський, П. Филипович. Сучасну радянську українську літературу розглянено у двох есеях: "Література під наглядом інквізиції" і "Сучасні поетеси України".

На окремий розгляд заслуговує його блискучий есей про шляхи сучасної модерної поезії, що, як я вже згадував, вийшов окремою книжкою під назвою "Подорож поза відоме". Починаючи з другої половини XIX сторіччя Остап Тарнавський дав стрункий синтетичний огляд світової поезії — від Бодлера починаючи і нашими шестидесятниками (Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Іван Драч та інші) кінчаючи. Такого суцільного огляду шляхів світової модерної поезії, в якому б українська поезія посідала належне їй місце, такого огляду, де б майже за сторіччя було вникливо простежено поетичну симфонію світу з її світлими й туманними фазами, з глибокими пророчими ясновидцями і снобістичними позами, — наша українська критика давно не мала.

Книги есеїв Остапа Тарнавського "Туга за мітом" і "Подорож поза відоме" — це плід великої праці, вдумливих спостережень і цікавих узагальнень. Це вартісний набуток не тільки автора, але й всієї нашої еміграційної літератури.

**

Перейдемо до О. Тарнавського — прозаїка. Пригляньмося ближче до його найновішої збірки оповідань "Камінні ступені". Це всі прозові речі, що досі написав Тарнавський, ввійшли в цю збірку. Але й те, що зібрано в ній, свідчить, що мистецько-ідейні зацікавлення Остапа Тарнавського такі ж універсальні як і в його есеях. Він вдивляється в давню українську історію і зупиняє увагу читачів на добі Хмельницького. В оповіданні "Радний Олексій Винар" динамічно зображено дію української патріотичної громади в обложеному Львові. Сповнене багатьма романтичними пригодами, ризикованими самовідданими вчинками й розумним поступуванням української громади в обложеному Львові, оповідання "Радний Олексій Винар" становить собою вартісну лектуру для широкого кола читачів.

Драматична ситуація в українському культурно-суспільному житті наприкінці 20-их років з її трагічною пуантою — самогубством Хвилювого 13 травня 1933 року, становить зміст новелі "Недодокінчена дискусія".

Друга світова війна, окупація України німецькими фашистами, а з цим "відродження дикуна в людині", спалах расової люденависти й трагічний удар гуманізму й антигуманізму в українській спільноті, — це тема оповідання "Вихід у призначення". Українська людина, що в різні часи і з різних причин потрапила до Америки і тут по-різному вкорінилася, — стає об'єктом психологічно-мистецьких студій автора у двох оповіданнях: "Крейзі", де тепло відтворено долю темного українського заробітчанина ще з-перед Першої світової війни, і "Ще один життєвий досвід", де зображено побутові й психологічні ситуації, характери і вчинки людей вже нашого існування з рідного краю. Гостро, дотепно, з лірично-сатиричними просмиками малює автор українських людей різних епох, різного ступеня свідомості, освіти і різного морального та життєвого наставлення.

Але ми б помилилися, коли б твердили, що тільки проблематика української людини цікавить Остапа Тарнавського. Ні. Він письменник нового часу, який розуміє духову й моральну взаємозалежність сучасного людства, який бачить духову неподільність його в поступі, в радощах і стражданнях. Тому в збірці маємо глибоке своїм психологічно-філософським наставленням оповідання "Сповідь отця Сократа". В основі його лежить проблема етики в керівній верхівці комуністичної партії і служителів християнської церкви в Чехо-Словаччині. Дія відбувається після процесу і

²⁾ Там же, стор. 22.

³⁾ Там же, стор. 28.

⁴⁾ Там же, стор. 30.

страсти на шибениці відомого чеського комуністичного діяча Сланського. На тлі вселюдського гуманізму тут порушено кардинальні проблеми людини в панованому комуністично диктаторою світі. Любов, зрада, вірність, відступництво, вбивство, людська і християнська гідність, падіння людини і шляхи до її відродження, — ось основні проблеми, що лежать в основі цього оповідання.

Вічного шукача правди, добра і щастя для людей відтворено в обороні юнака Хлоні в оповіданні "Хлоня". Хоч назва героя й психологічний комплекс його запозичено з "Повісти про санаторійну зону" М. Хвильового, але трактування в Остапа Тарнавського зовсім інше. Хлоня Хвильового в минулому, в добу революційної бурі, активний борець за вимріяні ідеали життя. Коли ж відірвали революційні бої й настали роки мирного будівництва, то Хлоня побачив, що нічого з вимріяних ідеалів не здійснено. І в глибокому розчаруванні він реагує на це трагічно й безоглядно своїм життям. Хлоня Тарнавського, постійно зударюючись з брудом, жорстокістю, неправдою в житті, не бореться з цим злом. Він, як толстовський "всепрощенець", обходить зло і йде далі "шукати нового життя", бо "хотів знайти місце для своїх чистих мрій".

Окреме місце в збірці посідають: детективне оповідання з історією совєтського шпигуна "Репорт інспектора Бравна" і дотепна, з гострою несподіваною розв'язкою психологічно-побутова новела з американського життя "Театралка". Тут автор ще раз показав себе не тільки вдумливим спостерігачем, але й майстром доброї сюжетної розповіді.

Не буду пригадувати інших новел збірки, скажу тільки підсумково, що прозова творчість О. Тарнавського виросла на тій самій філософсько-світоглядній і мистецькій основі, що й його есеї. Гуманізм у найкращому розумінні цього слова, віра в людину, в людський поступ до кращого, доброго, вічного, до духовного оновлення людства проймають всі його есеї. Цей світоглядно-моральний принцип панує і в збірці оповідань "Камінні ступені". — "Я гуманістка в пошукуванні за справжньою людиною, — виголошує Сланська, героїзм з оповідання "Сповідь отця Сократа". — Я вірю в людину. Це вимога життя. Щоб жити — треба великої віри в людину". Ці слова звучать як кредо, як підсумки світоглядних основ збірки.

Отже, даючи прозовим творам О. Тарнавського добру оцінку за їх живу образну розповідь, за їх вnikливе психологічне трактування людей та їх вчинків, за багатогранність спостережень і глибокий гуманізм, не можна, проте, не підкреслити однієї прикрої хибі збірки: неухвалюваність мовного опрацювання, мовні недогляди. У збірці багато недоречних провінціалізмів, неправильних відмінків, русизмів та застарілих слів і зворотів, що їх сучасна літературна мова оминає. Для прикладу візьмемо кілька зразків: "Приглядався кожному слову, кожній букві" (40); "Людина не прислухалась думкам" (31); "Хлоня приглядався життю", приглядався прохожим (66) і багато-

подібних. Такі форми в давнішій українській літературі, звичайно, зустріти можна. Їх реєструють і сучасні словники, але з позначенням: діалектизм. Вживати їх можна й тепер тільки в де-що іншому контексті. Вони можуть бути мовою персонажа, але не прямою мовою автора, як у нашому випадку. Багато в збірці русизмів, польонізмів, часто в перекрученій формі: *спювати* (рос. спавать), замість — *злютовувати*; *довірчивість*, замість — *довірливість*; *окруження*, замість — *оточення*; *краснорічевість* (рос. красноречивость), замість — *красномовність*. Зустрічаємо навіть такий недоречний польонізм як "Потап вийшов у двір і *досів коня*" (79), що мало б значити, *сів на коня*; або *дати пірвати* себе, що для читача, який не знає польської мови, означає дати пірвати (розірвати) себе на шматки. Також *йшов пільною дорогою*. Що означає ця фраза? Чи йшов загороженою, чи польовою дорогою? Це питання поставить кожний, хто не знає польської мови. Автор міг легко цей польонізм також обійти. Без потреби автор уживає *вичин* (точне запозичення з польськ. *wyczyn*) у той час як маємо *вчинок*, або ще точніше — *подвиг*. В автора читаємо "*вказуючий палець*", замість — *вказівний*; *звільнити крок*, замість — *сповільнити крок*. Ріже вухо читача слово *товпа*, бо маємо для цього багато добрих синонімів: *натовп*, *юрба*, *юрма*, *стовпище*, *згряя*, *гурт*, *тлум* тощо. Зовсім незрозуміле слово *вистаючий*: *вистаючий фриз*, *вистаючі вуха*. Чи можна це розуміти як випнутий фриз, настовбурчені, одвіслі вуха? Жодний відомий мені словник цього не подає. Прикро вражає фраза: "*Чи вартувала ця вистава три долари?*" (156). Тут автор ужив у невласливому значенні наше слово *вартувати* (стояти на варті, сторожити), замість слова *вартий*, *варт*, що означає *цінність*. І нарешті, зовсім непростительне: "*я підійшов до вугла*". Це неокеровно жите російське слово *угол* замість доброго, загально вживаного *ріг вулиці*, *ріг хати* потрапило до збірки тільки через авторову неухвалюваність до чистоти літературної мови. І це велика шкода. Бо такі мовні ляпсуси (а їх у збірці значно більше) понижують загально вартісну і свіжу своїм спостереженням, наставленням і зображенням збірку "Камінні ступені".

**

Нарешті ми приходимо до третього гатунку творчості Остапа Тарнавського — до поезії. Це творча ділянка, якій він присвячував найбільше уваги і яка ввела й утвердила його в літературі. Як я вже вказував на початку, він є автором чотирьох збірок поезій: "Слова і мрії" (1948), "Життя" (1952), "Мости" (1956) і "Самотне дерево" (1960). Крім цього, багато його поезій, друкованих за останнє десятиріччя в періодичній пресі, залишаються й досі незібраними в збірки. А їх набралось би щонайменше ще на великих дві збірки. Тож, коли я говоритиму про поетичну творчість О. Тарнавського, то це не значить, що я охоплю всю його поезію. Але істотне все ж таки маємо. Сказати б, поетична душа, поетичне сприймання світу вже висловлено в чотирьох його

го збірках. Пригляньмося ближче до цього до-робку.

Збірка "Слова і мрії", — це підсумок його пер-шого початківсько-молодечого періоду творчості. З одного боку, збірка вщерть налита підсонням рідного краю: улюблені з дитячих років краєви-ди, пейзажі, близькі, зрозумілі люди, незабутні пори року, що так гостро сприймалися і пережи-валися в дитячі й юнацькі роки. Їх світла і тіні, радощі і смутки. Захоплива щира юнацька лю-бовна лірика, юнацька мрія і туга за чимось ви-мріям, великим, невідомим, але так бажаним. Тут маємо виплекані в шкільні роки патріотичні мотиви, пеани великим історичним подіям та на-ціональним героям. Нарешті маємо вже тут пер-ші втікацькі мотиви: носталгічна лірика, туга за батьківщиною, мрія про повернення. Але в основ-ному збірка виросла з органічного українського літературного світу. Вона зросла на кращих зразках української новітньої поезії. Відчувається в ній школа Рильського, Зерова, Сосюри й інколи ледь-ледь — Бажана. Я говорю не про насліду-вання, не про копіювання. Я говорю лише про поетичне відлуння, що властиве всім молодим поетам. Я говорю про творче змагання учня з учителями. Щоб відчуті як молодий поет зма-гався в мистецтві сонета з такими майстрами цього жанру як М. Рильський чи М. Зеров, я дозволю собі процитувати сонет О. Тарнавсько-го "Поверот" повністю.

Вже третю ніч комонники на конях.
Копит підкованих гальоп січе
дорогу довгу кам'яним дощем
і дзвонять зорі, мов залізна броня.

Довкола темінь виповзла бездонна
і муром стала об -плече-плече.
Та мрії, що їх серце людське тче,
з очей тужливих втому сонну гонять.

І не зникає провідна зоря,
що над просторами, що над віками.
І не стихає пісня, що — мов камінь —

гнітить і стелить леготом поля,
кулею йдуть комонники чотою...
— О рідна земле, ти ось за горою.

Як бачить читач, це більше ніж удале зма-гання. Це вже свідoctво мистецького утверджен-ня поета.

У жанрі пейзажної й любовної лірики молодий Тарнавський ішов у фарватері двох визначних майстрів доби його юнацтва: М. Рильського і В. Сосюри. Сліди їх знати в поезіях: "І ще всмі-хався місяць ясний", "Ніч", "Яким тебе вітати віршем", "І знову я шукаю тиші", "Ти питаєш...", "В моїй дільниці місяць світить", "Зустріч" та ін. Хоч, скажімо, в поезії "Яким тебе вітати вір-шем" чути виразне відлуння В. Сосюри:

Бо це тебе люблю безмежно,
для тебе серце бережу,
І як я ніжно й обережно
тобі про все це розкажу?

проте тут, як у багатьох подібних поезіях, моло-дий поет виказує своє власне поетичне обличчя.

Саме це дало підставу такому вибагливому кри-тикові як В. Державин "визнати в автора наяв-ність необиякого хисту і такту, коли він спро-мігся зберегти гармонійність викладу і поетичну виразність у своїй поспіль традиційній, проте за-садничо вільній тематиці"⁵⁾.

Отже, вже перша збірка поезій Остапа Тарнав-ського засвідчила, що в літературу прийшов но-вий добрий поет, який виріс на рідному ґрунті й духово, як мистець, зформувався на традицій-них досягненнях новітньої української поезії.

Наступні три книжки появилися вже поза ме-жами рідного краю, в культурному й поетичному підсонні західного світу. Тут прозвучали вже інші мотиви, інші настрої, навіть інші мистецькі засоби. Співочий ліризм Рильського-Сосюри зни-кає. Зникає українська природа, український пей-заж, суто український обмежено-національний комплекс. Неокласичний сонетаріум залишається в ужитку, але набирає характеру ширшого за-гальнолюдського філософського сенсу. Але, що найважливіше, з виходом поета на широкі євро-пейські води зник притаманного українського ліризму й пейзажу в його творчості, не позба-вив його специфіки українського світовідчу-вання й світобачення на широкому тлі світової поезії. Навпаки, це тільки поглибило його твор-чість й надало їй оригінального, суверенного зву-чання. Поет цілковито поринає в новий, досі не-знаний вишче західноєвропейський поетичний світ. Краще засвоєння мов (німецької, англій-ської) сприяє заглибленню поета в нові досяг-нення західної поетичної думки. Він тепер не тільки вчиться, читає, але й багато перекладає з чужих мов, збагачуючи не тільки себе, але й українську поезію. В його перекладах виходить багато видатних поетів Заходу: Райнер Рільке, Стефан Георге, Герман Гессе, Томас Еліот, Ар-чібалд Мек-Ліш, Езра Павнд, Джордж Сантаяна і багато інших, не рахуючи поляків. Це без сум-ніву відбилося на характері й стилі нової власної творчості нашого поета. Критика відзначила такі нові особливості поезій Тарнавського у збірці "Мости":

"Ліризм тут уже цілком поступається контем-плативності, навіть реторичності; дещо романтич-ні елементи ранньої поезії замінюються зростаю-чим почуттям порожнечі і безцільності існування. У стилістиці Тарнавський вводить сухі прозаїз-ми, "книжні" слова чужого походження, навіть хемічні формули, намагаючись таким чином пе-рестілити в поезію складники нашої доби, надати їй звучання важкого фактажу й інтелектуально-сти... Він ламає строфу, грається трудними ди-сонансами, скреготливою дисгармонією, звукови-ми зударями. Він також іноді пробує писати віль-ним віршем"⁶⁾.

А Ігор Костецький про збірку "Мости", як но-вий етап творчості О. Тарнавського, висловився так:

⁵⁾ "Український голос" (Мюнхен), 2 червня 1949.

⁶⁾ "Координати", том 2, стор. 176.

"Ця збірка Остапа Тарнавського являє собою відкриту з усіх боків лабораторію, де відбуваються досліди над поширенням нових можливостей для ствердження старих закономірностей"⁷⁾.

Але мало хто з критиків відзначив, що цей новий еміграційний етап творчості Остапа Тарнавського позначений потужним зворотом поета до філософського осмислення життя, до схоплення світової закономірності процесу і нашого українського місця в ньому. А це суттю своєю кардинальне й визначальне в новому творчому етапі поета.

Раніше я згадував про рішучу ревізію поета своїх перших краєвих поетичних надбань включно з національними аксесуарами в збірці "Слова і мрії". Чи цей розрив з мотивами першої збірки свідчить про нетривкий мистецький світогляд поета, чи це випадок, зумовлений новими обставинами життя на Заході? Очевидячки, що життєві обставини накладають на творчість певні позначки часу і місця. Але в даному випадку я схильний твердити, що зазначена вище творча еволюція поета була органічним процесом його поетичного й суспільного утвердження. Вона була закладена ще в його ранніх поетичних візіях. Є в О. Тарнавського поетична річ, що її він написав ще 1937 року, тобто, коли він щойно починав, коли йому сповнилося щойно 20 років життя. Називається ця поезія "Недільний вечір". Це юнацькі філософські роздуми про життя, побут, мистецтво, музику та можливості й перспективи майбутнього. Промандрувавши нічними вулицями міста, поет вертається додому й думає:

... Там тихо увійшовши,
щоб не збудився хтось, засісти б до стола,
де жде мене Бодлер. І крикнувши: Здоров же!
у мандри я б із ним — мандрівцем почвалав.

Бо в сірині життя, в буденнім животинні
так хочеться іти до самітних висот.
Вітрила вітрові, розрийте сили змінні,
дайте подуву, щоб вдавня дальній льот.

Як бачимо, вже тоді, 20-річним юнаком, поет бере собі в провідники Бодлера, щоб з ним, чи під його знаком, вирушити в далекі світові мандри, щоб від сіризни життя, від буденного животиння поплинути у "дальній льот", до нових ще не пізнаних висот життя й поезії. Це ніщо інше, як вияв настрою поетичної візії молодого покоління 30-их років про ренесанс української літератури та про її орієнтацію на західноєвропейську літературу, як проголосив був у своїх памфлетах запальний Микола Хвильовий. Отже, Остап Тарнавський уже в добу першої своєї збірки психологічно був готовий до своєї європейської місії. Друга світова війна лише прискорила можливість, хай поневолі, але вийти у світ і спробувати тут зробити те, що не вдалося на рідних землях.

Так постав автор нових трьох збірок поезій: "Життя", "Мости", "Самотнє дерево". Збірок поезій, що в літературному процесі нашої діаспори посідають своє, притаманне тільки їм місце. Автор у своїх творчих пошуках приніс в україн-

ську поезію свіжі метафори, порівняння, алітерації та асонанси: *симфонії — роздзвенені, серце — зпер це, міста — урочиста, акварелі — оселі і багато подібних*. Зустрічаємо багато влучних афористичних висловів: "Життя — це вистриб до вікна блакиті, з якого видно: йдуть тисячоліття". Або: — "Людина — звір, що жити звик суспільно". Або:

"Пророкам жить призначено в пустині,
Читати з зір на камені небес".

Одночасно в збірках "Мости" і "Самотнє дерево" читач може натрапити, за визначенням Антоненка-Давидовича, на "слова-покручі". Бо й тут, у поетичній мові автора, зустрічаємо: *наслідство, устроєна кукли, черці* (замість — ченці) і навіть зловкісний *угол*. Не завжди щастить з наголосами, особливо в римуванні (напр. *важко — ватажка*). Чи не забагато безпредметної, абстрактної філософії буття, жорстокого скепсису, апокаліптичних і песимістичних мотивів?

Проте це не є визначальне в цілому поетичному доробку Остапа Тарнавського. Це його, сказати б, периферія. Визначальне в нього все ж таки віра в земну творчу роль людини. Цей мотив проймає наскрізь усі його поетичні медитації. Як б людина чуда не створила, в якій б безмежні простори не сягала, проте, твердить поет, вона ніколи там не відчує себе переможцем, господарем, паном. Лише Земля дає всі соки для всебічного і справжнього життя.

Пристань і відхили вікна квадратик
туди, де станули тисячоліття...

— Лиш доторк босих стіп на голу землю
відчутти дасть красу майбутніх весен.

Це перенесення стародавнього міту про Антея в сучасну поезію. Це спроба прикувати увагу людини до її єдиного і вічного буття — великого чуда природи — Матінки-Землі. У цьому сила й позитивне звучання поезій Остапа Тарнавського.

Таким я бачу Остапа Тарнавського в його творчій триєдності: есеїста, новеліста і поета. У ній він виявив не тільки свою поетичну дозрілість, але й своє вдумливе філософічне вникнення в генеральні проблеми сучасного світу та ролі й місця людини в ньому. Високий інтелектуалізм, що в'яже його з найновішими осягами західноєвропейської та американської поезії й філософської думки — наскрізна риса його цілої творчості. Він є у постійних пошуках досконалого, доброго, людського. У постійному поході до вершини, з якої видніше як "йдуть тисячоліття!"

⁷⁾ "Українські вісті" (Новий Ульм), 14 січня 1957, стор. 4.

ОЛЕНА КУЛЬЧИЦЬКА

З доповіді, прочитаної в мистецькому т-ві "Козуб"

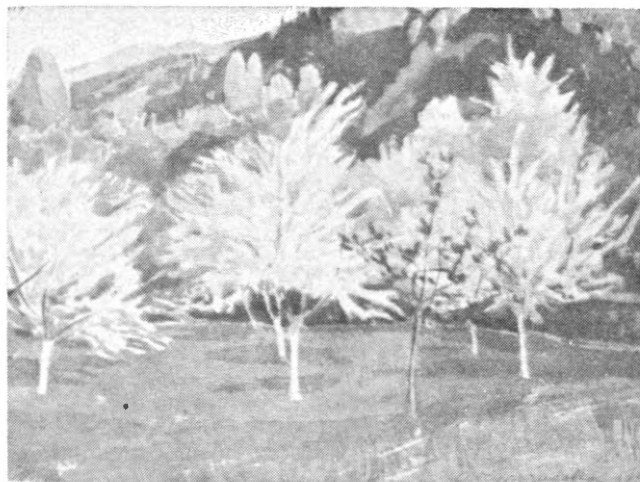
Олена Кульчицька має великі й незаперечні заслуги для нас — не лиш як мистець, але як співбудівничий цілої культурної епохи, що подала у переломовий час росту української нації, її підйому до власного державного життя та перепон з боку наїзників і окупантів. Вона заповнила прірву в нашому мистецькому ренесансі як мистець і педагог, даючи дороговказ молодому поколінню як працювати і як любити своє рідне. Як Леся Українка, так Олена Кульчицька заслуговує на монумент у душі народу — народу, для якого жила.

Олена Кульчицька народилась 15 вересня 1877 року в повітовому галицькому місті Бережанах на Тернопільщині, в родині державного урядовця. Народну школу закінчила в родинному місті і перейшла до середньої до Львова, де у 1894 році склала іспит зрілості. Маючи велике замилювання до малювання, записалася до приватної малярської студії мистців Батовського і Братковського.

Бачачи її непересічний талант, вчителі намовляють продовжувати студії у вищих мистецьких школах і вона восени 1903 року виїжджає до Відня, столиці Австрії. Там вступає до віденської мистецької школи, в якій приділялося багато уваги композиції — вивчання різноманітних технік графіки, олійного й акварельного живопису, рисунку, емалії, мозаїки.

Нелегким був її шлях у велике мистецтво. Природою обдарована, але матеріально незабезпечена (батьки не могли дати їй нічого, крім духових вартостей), у Відні, — як знаємо з її листування з рідними, — вона працювала дуже інтенсивно, щоб оволодіти засобами мистецького виразу. У вільних хвиликах перебувала в музеях, де захоплювалася етнографічними збірками. Вже тоді зароджується в неї бажання, повернувшись додів, збирати цінності минулого свого народу. У тому часі вона вирізує свій символічний екслібрис у дереві: бджілка — це вона, обтуплює тендітну квітку — це Україна.

Після закінчення мистецької школи у Відні, на весну 1908 року Олена Кульчицька прибула до улюбленого, соняшного Львова, куди вже на той час переїхала її родина. Саме тоді у Львові, найбільшому культурному і мистецькому центрі Галичини, згуртувалися майже всі визначні мистці, як живописець Іван Труш, Осип Курилас, Антін Манастирський та інші. Тут влаштовувано виставки українського мистецтва, видавано журнал "Артистичний Вісник", у якому порушувалося проблеми відродження і розвитку національного мистецтва. Вже того самого року восени Олена дає першу персональну виставку і звертає на себе

О. Кульчицька. Квітучий сад

увагу, не зважаючи на те, що її творчість була представлена працями студентського періоду.

У той час українські мистці, жителі Львова — громадяни Австрії, брали також участь у виставках польського Товариства приятелів мистецтва, і так у 1909 році Олена, на запрошення того Товариства, виступила й відразу здобула своїми графічними і живописними творами увагу глядачів і критиків. Зокрема велике враження зробили такі її праці, як живопис "Діти на леваді", "Ярмарок у Косові", а також алегорична композиція у формі триптиха "Мистецтво — Наука — Історія", виконана в техніці і емалії.

Незвичайним явищем на той час було бачити на виставці таку величезну різноманітність графічного мистецтва поряд із живописними полотнами. Тут були офорти і акватинти, гравюри на дереві та на лінолеумі, серед яких переважали кольорові, виконані у досить інтенсивних тонах. На талановитість і добру школу молодого маляра звернули увагу українські і чужинецькі критики. Зокрема Іван Труш у критиці про Олену Кульчицьку ("Діло", 1909 року) пише: "В українське мистецтво прибула нова поважна сила". Також газета "Слово Польське" того року писала "У Кульчицької є великий смак, певність лінії, прегарна КОМПОЗИЦІЯ".

Окрилена першими успіхами, Кульчицька відчувала впевненість у своїх творчих силах: в її уяві зростаються десятки нових композицій і картин. Здійснювати свої задуми вона мріє на великих барвистих полотнах живопису, який любить понад усе. Але життя ставить свої перешкоди... Після смерті улюбленого батька вона хвилює заломлюється, тим більше що ціла родина опинилася у скрутному матеріальному становищі. Олена змушена йти на педагогічну працю... Вона стає вчителькою малювання, спочатку у львівській жіночій школі, а згодом у середніх школах Перемишля.

У той час Олена записує у своєму щоденнику: неділя, сніг з дощем, зимно... сиджу дома щаслива, що можу працювати... роблю ілюстрації до "Світу Дитини" і для Володимира Гнатюка,

до його Мітології... Добре сидіти дома і мати бодай необхідне до життя, але чи можна справді тішитись, знаючи, що тисячі наших полонених сидять у голоді та холоді, терплять знезагу від гнобителів, що сотні тисяч селян і робітників не мають де мешкати і що їсти... ПРАЦЮВАТИ! Працювати жертвенно для молоді — для всього народу! (З книжки Фіголя: СКАРБ ОЛЕНИ КУЛЬЧИЦЬКОЇ — "Народна творчість та етнографія", 1967, число 4, сторінка 15).

Осиротіла, вона тепер цілу свою любов переносить на своїх учениць і залюбки звертається словами "мої миленькі". Вслід за цим вона дістає назву "Миленька". Знаю про це від її учениці, пані Чучман.

Але тепер для справжнього живопису часу не залишилося, весь день забирала шкільна праця, а при штучному вечірньому освітленні займатися малюванням фарбами було просто неможливо.

Та бажання творчості не покидає малярку, і щоб здійснити свої думи, вона звертається до гравюри. Проте і в графічних творах у неї відчутна схильність до живописності. Вона захоплювалася кольоровою ліногравюрою і акватинтою, які у поєднанні з офортом дають цікаві живописні ефекти.

На наступних виставках у Львові Кульчицька експонує переважно графічні твори, які принесли їй новий успіх, а на Всеукраїнській виставці образотворчого мистецтва в Києві 1911 і 1913 років як графік вона здобула перше місце.

У своїх простих композиціях, виконаних технікою акватинти, кольорової ліногравюри або чорно-білого деревориту, з великою душевною теплотою малярка передала правду життя: у них багато лірики і тонкого відчуття гри сонця й тіні. Чудових живописних ефектів досягла Олена Кульчицька у пейзажах, виконаних у кольоровій гравюрі і акварелі.

Крім живописних мотивів природи та побутових сцен, малярку хвилюють і теми соціального змісту. У кольоровій ліногравюрі: "Бідні діти" і в офортах "За море" (рік 1914) чи "Під чужим небом" (рік 1915), вона образно показує поневірення та експлуатацію селянства, яке му-

сіло кидати Рідний Край і емігрувати за океан у пошуках заробітку чи землі.

Гравюри такого змісту становили своєрідний перегук з літературними темами тодішніх письменників — Івана Франка, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Осипа Маковця та інших.

Великого національного загострення творчість Олени Кульчицької набуває в роках першої світової війни. Масові арешти, людські страждання, голод, епідемії, примусовий вивіз українців до австрійських концентраційних таборів, де довелося побувати і молодій Кульчицькій — це все ще більшим тягарем лягло на її чутливе серце.

Гостро й виразно засобами образотворчого мистецтва вона викриває всю ганебність поневолення України та невблаганну жорстокість війни.

Але відкритий виступ був небезпечний, і тому вона часто звертається до символіки... Творить "Татарське лихоліття...", "Чорна хмара війни" — у символічних образах це смерть і голод, які верхи мчать у простори, — внизу, на шляху: вигнанці, що падають розчавлені величезними колесами гармат. В офорті "Молох війни" він зображений у вигляді велета-людини, одягненої у панцер з монет та паперових банкнотів — бог війни у супроводі смерті з косяю.

Такі праці на воєнну тему Кульчицька продовжує і степенує символіку; однак відмінним у тій серії є офорт "Помста", який зовсім не сіє пацифістичних настроїв, а навпаки закликає до боротьби з наїзником! За цю революційну серію польський окупант ув'язнює її і висилає до концентраційного табору в Добромилі, де цілий рік знущаються з неї морально, а навіть до певної міри фізично, бо в голоді й холоді вона переживає наружи над собою, а головно над своїм улюбленим народом.

У 1919 році вона повертається з табору до Перемишля і продовжує працю як викладачка мистецтва в учительській семінарії та в Дівочому інституті. Одночасно вона працює творчо.

Її твори вражають — без уваги на жажливі щойно минулі переживання — чарівним ліризмом і щирістю мистецької мови. В соковитих акварелях, офортах і акватинтах, насичених дивовижною та ласкавою грою сонця і прозорих тіней, у віртуозних дереворитах та ліногравюрах, немов у дзеркалі, знайшли своє відображення багатство душі і палкий темперамент мистця.

Кульчицька тепер уже визначний майстер гравюри, акварелі і олійного живопису. Її творчості властиві яскраво індивідуальні риси, які в основі своїй поєднують найкращі традиції українського професійного й народного мистецтва. Крім окремих естампів, вона створює тематичні цикли гравюр і акварель, ілюструє книги й дитячі журнали, працює над поштовою листівкою і книжковим знаком, розробляє ескізи декоративних килимів, мистецьких вишивок зразків народних прикрас.

В той час Кульчицька створила офорт "На панщині", в якому показала загрозу від польського наїзника.

Окремі тематичні цикли дереворитів і ліногравюр "Історія княжих часів" — "Князь Яро-

ПОТРІБНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ РЕДАКТОР

Американська радіостанція в Західній Європі шукає журналіста, котрий досконало володіє сучасною українською літературною мовою.

Кандидат повинен мати вищу освіту; добрий голос диктора; визнаватися як на справах України, Радянського Союзу загалом, так і на міжнародних справах; мусить добре знати англійську мову (побажано також російську та німецьку); вміти редагувати і виправляти призначені для радіопередач матеріали українською мовою.

З відповідями просимо звертатися на адресу "Нових днів":

Radio Editor, Box 216, P. Sta. "N"
Toronto, Ont. M8V 3S4, Canada

слав", "Кий", "Галерія українських письменників" — від Сквороди до Стефаника — набули широкої популярності, бо до цього часу в українському мистецтві Галичини патріотичних тем жаден мистець так широко і так сміливо не опрацьовував.

Ці гравюри в оригіналах і репродукціях поширювалися по школах цілого краю, а портрети Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та інших видатних письменників можна було зустріти навіть у найглухіших закутках не тільки Галичини, а й цілої України.

Композиція цих гравюр дуже своєрідна. Кожен аркуш оформлений як плякат, де обов'язковим компонентом є слова — цитати, взяті з літературних творів, або патріотичні заклики, що належать самій малярці. Такі гравюри-плякати робили дуже важливу патріотичну роботу. І не дарма ці відбитки Олени нищила польська поліція, — коли у 1930-му році, у відповідь на селянські заворушення, проведено жорстоку, криваву пацифікацію. А тих, у кого знайдено портрети Лесі Українки, карали ув'язненням, бо там були такі слова:

Вставай, хто живий,
В кого думка повстала!
Не бійся досвітньої мли,
Коли ще зоря не заграла!!

Подорожуючи по Галичині зі своєю найсердечнішою порадицею і помічницею сестрою Ольгою, Олена невтомно відшукувала матеріали для нових тематичних циклів, вивчала і змальовувала найхарактерніше і найбільш хвилююче в житті, побуті і творчості нашого народу, загостріючи увагу на історичних і етнографічних особливостях кожної місцевості.

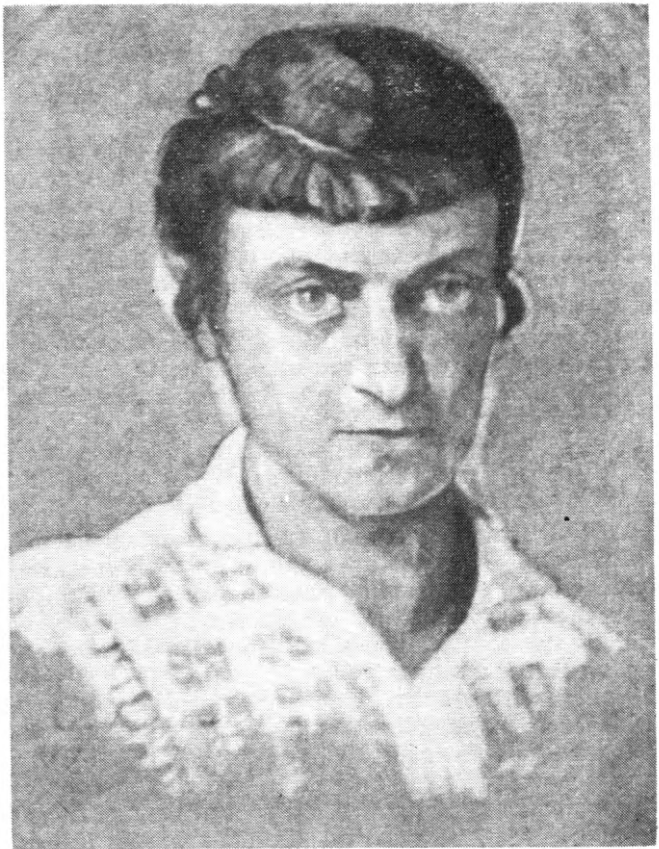
Постали тоді такі цикли праць: "Народне будівництво Західної України", "Народні звичаї", "Західноукраїнський одяг", "Життя і праця на селі" і інші. Враження з подорожей лягли також в основу композиції "Лихоліття українського народу".

Там відображено поневіряння, яких довелося зазнати від польської влади. Є в цьому альбомі твори, присвячені боротьбі з гнобителями, а їх було в нас чимало.

Опрацьований Кульчицькою альбом малюнків народного одягу українців Галичини, в якому є 74 таблиці, що містять понад 100 малюнків, заслуговує на особливу увагу істориків, етнографів, мистецтвознавців і мистців.

В альбомі збережені зразки одягу лемків, тобто мешканців території, що тепер включена до Польщі. Малюнки тим більше цінні, що лемки переселені в різні сторони України і Польщі і вже перестали носити свій традиційний одяг.

Кульчицька багато працювала у ділянці книжкової графіки. Вона ілюструвала понад сімдесят дитячих казок і байок, виданих у серії "Нашим найменшим", а також читанки та оповідання: новелі Василя Стефаника "Дорога", повість Михайла Коцюбинського "Тіні забутих предків",

О. Кульчицька. Автопортрет

твори Івана Франка, Юрія Федьковича та інших. Також виконала ілюстрації до давньоукраїнського епосу "Дума про похід Ігоря". Величезну працю здійснила, ілюструючи третомник "Українська народна мітологія" відомого фолклориста Володимира Гнатюка. Праця над ілюстраціями такої книжки вимагала особливого підходу: треба було зобразити не реальних героїв, а фантастичних, що існували в уяві народу: бісів, відьом, домовиків, чугайстрів, водяників, так чудово описаних автором. Ще варто згадати про серію гравюр: "Легенди гір і лісів". Властиво кожна з тих праць заслуговує на окрему увагу і на окрему доповідь.

У 1939 році малярка Олена Кульчицька залишає педагогічну працю в Перемишлі і переїжджає до вимріяного Львова, де одержує посаду старшого наукового співробітника у львівському Музеї Етнографії, і мешкання в найгарнішій частині міста, напроти Собору Святого Юра. Вона знову почувається щаслива.

Рік 1939 — воєнна хуртовина. Того року постає цикл гравюр до Франкового "Мойсея". Це пристрасна й емоційна розповідь про народного проводиря — чіткі, виразні штрихи, різні контрасти чорного і білого, що передають дух і ритм поеми.

Під кінець 1940 року вмирає Ольга, улюблена сестра Олени. Вона тяжко переживає цю для неї найбільшу втрату, але працює, творить легендар-

ну постать "ГОЛОВАЧ" — дереворит про символічного месника гір Карпат.

Олену Кульчицьку запрошують на мистецькі світові вистави у таких містах, як: ВІДЕНЬ, ВАРШАВА, КРАКІВ, ГЕЛЬСІНКІ, БРЮСЕЛЬ, ПРАГА, БЕРЛІН, ПАРИЖ, РИМ. — Це яскраві докази високої цінності її творів і сили її духу.

У 1943 році мистець М. Дмитренко, будучи тоді у Львові, писав: "Нема ділянки в нашому житті, щоб не зацікавила Олену Кульчицьку"...

У 1945 році відкрито виставку Кульчицької в Києві. Видатний у той час мистець О. Пащенко мав вступне слово. Ось уривок: "Треба було мати велику віру в незломний і непереможний український народ, в його невичерпні творчі сили, щоб на повний голос оспівувати життя цього народу, його красу та безнастанну боротьбу. І ви, Олено, є тим мистцем, який всі свої творчі сили присвятив цій славній і важкій справі".

У журналі "Радянське Мистецтво" за липень 1945 року Василь Касіян писав: "Цілком самотньою є художниця Кульчицька у графічній творчості. У неї немає безпосередніх попередників, її немає з ким рівняти, на жаль і дотепер немає і безпосередніх послідовників — учнів". Її праці в деревориті й офорті належать до найкращих на виставці. З невиданих друком ілюстрацій показано праці до "Слова про Ігорів похід", епос дванадцятого століття, серію дереворитів "Гуцульська мітологія", проекти українських гральних карт та значну кількість акварель, що відображують одяг, побут і народні звичаї.

У 1948 році Олена Кульчицька стає професором катедри книжкової графіки Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова. У 1956 членом кореспондентом Академії архітектури УРСР і дістає почесне звання "заслуженого діяча мистецтва", а в 1967 році Премію імені Тараса Шевченка.

Незважаючи на послаблене здоров'я, вона продовжує збирати матеріали для нових творів... Але вік та недуга роблять свою підступну роботу... Слабосилля, притуплений зір. Працювати стало все тяжче. Та малярка знайшла в собі ще досить сил, щоб гідно відзначити 700-річчя Львова. У серіях акварель, офортів та ліногравюр вона відтворила історію і красу цього славного міста.

У монументальному *триптиху* ліногравюри вона зобразила наших князів: Романа, Ярослава Осмомисла і засновника Львова короля Данила. Це були її останні твори. Хвороба на довго прикувала Олену Кульчицьку до ліжка. Восьмого березня 1967 року вона відійшла. Вона бажала, щоб її поховати у вишиваному одязі.

Підсумки:

Більше чотирьох тисяч творів залишила Олена Кульчицька своєму народові. Висока мистецька культура допомогла їй розв'язати серйозні проблеми образотворчого мистецтва, користуватися різними манерами чи стилями і все ж таки залишитися мистцем-реалістом.

Разом з цим тонке почуття стилю дало їй змо-

Валерій ЦВІК

"ЩОБ ДУША ЛЮДСЬКА РОЗКВІТЛА"

(До ювілею Івана Козловського)

...Кабіна ліфта піднімає мене на восьмий поверх. На дзвінок двері відчиняє Ніна Феодосіївна, секретар господаря квартири. По телефону ми з нею довго погоджували час зустрічі з Іваном Семеновичем Козловським, якому виповнювалося 80 років. Ювіляр був вельми заклопотаний: свій вісімдесятий день народження він зустрічав надзвичайною творчою активністю.

Ніна Феодосіївна провела мене до робочого кабінету артиста. Чекаючи на господаря, я зацікавлено оглядав кімнату. Адже обстановка, в котрій людина працює, може чимало розповісти про неї.

Рояль. На пюпітрі ноти творів, які Іван Семенович репетирує. Нотні зошити лежать і на спеціальному столику біля арфи, і на полицях. Відчувається, що в нотному господарстві панує суворий порядок. Величезна бібліотека нотної літератури дбайливо клясифікована за розділами: партитури оперних партій, російська і зарубіжна клясика, українські пісні.

Втім, речі в кабінеті свідчать, що господар не замикається в колі музичних інтересів. У численних шафах улюблені книжки Івана Семеновича. І це не статечні шереги підписних видань, а робоча бібліотека, якою часто користуються, де все потрібне під рукою. Багато книг українською мовою. (Пізніше я дізнався, що тут чимало примірників з автографами, дарчими написами визначних письменників — шанувальників таланту артиста).

Стіни прикрашені живописними полотнами. Роботи старих майстрів. Нестеров (Козловський приятелював з ним), Кончаловський. Кілька великих картин сучасних художників, серед них чудові портрети господаря квартири.

Отже, у всьому відчувалося, що це кабінет людини, яка всією душею кохається у мистецтві і присвятила йому все життя...

гу пов'язати свою стриману, лаконічну манеру з традиціями українського образотворчого та народно-декоративного мистецтва і створити нові оригінальні форми, характерні чіткими індивідуальними рисами та виразними ознаками національної школи.

У 1971 році — в будинку, де жила і творила Кульчицька, відкрито "Мистецько-меморіальний музей".

Всю свою мистецьку спадщину вона заповіла Львівському Державному музеєві українського мистецтва.

Іван Семенович ступає стрімко, енергійною ходою. Перше враження: роки не владні над артистом. Потім Козловський обмовиться, що вже півстоліття носить костюми одного і того ж розміру. Можливо, саме ця другорядна деталь допоможе зрозуміти: причина фізичного й унікального творчого довголіття співака пояснюється найсуворішою внутрішньою дисципліною, аскетичним режимом, підпорядкованим професії і безмежній любові до неї.

Іван Семенович підходить до рояля. Кілька акордів — і чистий, неповторний голос вщерть виповнює простору кімнату. Він співає аріозо Ленського з опери "Євгеній Онегін"...

Під час співу артиста я увімкнув магнітофон. (Ще б пак — великий Козловський співає для мене!... А втім, не для мене — для моїх земляків, адже я прийшов до співака від їхнього імені...). Впродовж нашої розмови я не вимикав магнітофона і слова Івана Семеновича передрукуюю за раз з півки. Хоч відтворити на папері голос та інтонацію неможливо, я, проте, маю змогу зберегти і думки, і їхній лад, і саму манеру говорити — трохи старомодну, витончену, притаманну Івану Семеновичу. Додам лише, що майже весь час розмова точилася українською мовою, і важко було повірити, що митець понад піввіку живе в Москві.

ВІТРИЛА ВІКУ

Двадцятий вік робив перші кроки по нашій планеті. Поблизу Білої Церкви, в селі Мар'янівка на Київщині, 24 березня 1900 року у селянській сім'ї народився майбутній співак, названий найпоширенішим на Україні ім'ям Іван.

...Скільки списів поламано в диспутах про природу таланту! Одні переконані: треба виявити покликання людини і розвивати здібності, створити умови. Інші стверджують: праця і ще раз праця, багато років копіткої, напруженої, самовідданої праці — це і є талант... Усе слушно: ледачий "іскру Божу" і в собі прогледить; при несприятливих умовах здібності, як трава в засуку, зав'януть; не працюючи, і талант можна загубити. І все таки я переконаний — і доля Козловського, як і багатьох інших визначних учених, митців, винахідників, потверджує, що геній народжується генієм. Козловський народився співаком!

Його батько Семен Осипович грав на гармонії. Мати Ганна Герасимівна непогано співала. Тітка Юлія навіть сама складала пісні. І все це — як і в будь-якій іншій українській родині, недарма нашу землю називають і співучою, і пісенною.

Івасик став співати мало не раніше, ніж навчився говорити.

У мар'янівській школі співів дітей навчав викладач російської мови — чудова людина, Сисой Григорович Сасенко. Він одразу помітив неабиякі здібності малого Іванка і доручив йому керувати шкільним хором.

Якось хлопчак пішли до лісу, і там зустрівся їм чоловік, котрий попросив заспівати яку-небудь

пісню. Діти одразу навіть трохи злякалися, адже незнайомиць був у міському (тобто панській) одязі. Виштовхнули наперед Іванка — і задзвенів у гаю срібний голосочок мар'янівського соловейка...

— Гарно... Дуже гарно! — зауважив чоловік і подарував хлопчикам гроші на ласощі.

"Де ж я зустрічав цього дідугана?" — думав Іванко. А коли прийшов до Сисоя Григоровича і глянув на портрет у рамочці, то аж серце зайшлося: вони ж бо співали самому Миколі Віталійовичу Лисенку!

Спливав час. Повезли Івана за 50 верств від Мар'янівки аж до Києва. А там потрапив хлопчик у Народний будинок, де йшла вистава за голівським "Вієм". Як сів у крісло № 24 в останньому ряду амфітеатру, так і пропав на віки вічні, бо нічого прекраснішого, ніж театр, і немає в світі і уявити не можна... Ще й тим йому пощастило, що грала у виставі Марія Іванівна Литвиненко-Волгемут, — на все життя запам'яталося...

А то якось приїхав до Києва театр на гастролі. Пішов Іван на виставу "Наймичка" у Купецький сад. Побачив на сцені Марію Костянтинівну Заньковецьку — і вже не було для нього життя без театру. Добре, що помітив хлопця, а може, й не самого хлопця, а неземний вогонь у його блакитних очах великий актор Іван Олександрович Мар'яненко. Разом з Панасом Карповичем Саксаганським взяли вони його до трупи. І сталося диво дивне — опинився — Іван на сцені. Зазвучав-задзвенів його голос так, що Марія Костянтинівна озирнулася на юного лірика — і до кінця її життя були вони потім друзями...

Згодом звернув увагу на Івана відомий у Києві композитор Олександр Кошиць і зробив його солістом Великого народного хору, котрим керував. Тепер не тільки мар'янівські трударі, а й вимоглива столична публіка захоплювалася голосом юного співака. Розумів Кошущ, що цей самородок треба шліфувати, тому написав Олені Олександрівні Муравйовій, найкращому педагогу-вокалісту Київської музично-драматичної школи імені М. В. Лисенка. І став Іван там навчатися.

Для співака школа — як оправа для діаманта. Та скільки педагогів — стільки шкіл. У цій тонкій справі нема об'єктивних критеріїв. Один "голос ставить", другий вчить "дихати діафрагмою"... Муравйова тому й стала визначним учителем, що дошукувалась індивідуальних особливостей. Голос у Козловського "від Бога", і дихання, яке раз на сто років дарує природа, легке, непомітне й наче нескінчене... Отже, треба дати співакові музичну та й загальну культуру, розвинути і зміцнити віру в себе...

НА СЦЕНІ ВЕЛИКОГО ТЕАТРУ

Після Полтави були Харків і Свердловськ.

— Хай не довго я співав у тих містах, — оповідає Іван Семенович, — але тут була високопрофесійна опера, і вплив тих років на мій розвиток як співака безперечний. Я згадую великих артистів — композиторів, музикантів, організаторів театру. Мені пощастило виступати на одній сцені

з людьми, що залишили помітний слід і в мистецтві, і в моїй душі. У Києві це були Литвиненко-Вольгемут, Зоя Гайдай, Петляш — чудова співачка, родичка Тобілевичів. Це і Донець, і Цисевич, і Гмиря, і Євдоким Циньов. Імена людей, яких уже немає серед нас, а голоси їхні звучать... І коли приїжджає до Москви київська опера, я слухаю і думаю: цей бас звідти, а сопрано — звідти: дуже відчутний вплив великих музикантів, яких я добре пам'ятаю...

Козловський поринає у спогади.

— Верховинець, Саксаганський, Мар'яненко, Прохоров... Які актори! Їх тепер не часто згадують. Та якби не було тих митців, чогось не вистачало б нашому мистецтву, та і я без їхньої допомоги навряд чи склався б як оперний співак. Спадковість покоління важлива у будь-якій справі, а в мистецтві особливо...

1924 року Козловський прийняв запрошення керівника Харківського оперного театру О. Пазовського і швидко посів провідне місце в трупі. Наступний сезон співав у свердловській опері, де абонементи на вистави за участю Козловського були розкуплені на рік уперед.

Та найважливішою подією того періоду став дебют двадцятирічного співака на сцені Великого театру. Треба сказати, що у той час поява нового імені на афіші цього ушанованого колективу сприймалася як надзвичайна подія. Йшла "Травіята" Верді. Коли прозвучала репліка Гастона: "Ось Альфред де Жермон"... — не тільки публіка в залі затамувала подих. За кулісами ніде було яблуку впасти, бо навіть гримери, костюмери і робітники сцени з нетерпінням чекали на вихід нового прем'єра.

Він з'явився стрімко — високий, стрункий. Сценічна зовнішність блискуча. Та про неї одразу забули, коли прозвучав голос Козловського... Голос, який не часто почуєш навіть на цій ушанованій сцені. Трактуння партії було сміливе, дуже оригінальне. Майстерність виконання, дикція — неперевершені.

Партію Віолетти співала Олена Климентіївна Каткульська. Який це був дует! Вони виступали разом ще довгі роки. І завжди з великим успіхом. Вони й мешкали потім по сусідству. Тепер меморіальна дошка на честь Каткульської щодня зустрічає Івана Семеновича, коли він відчиняє двері свого від'їзду...

За диригентським пультом того вечора стояв визначний музикант Михайло Михайлович Іполитов-Іванов. Після вистави він сказав:

— Цей співак — багатообіцяюче явище в нашому мистецтві...

Слова ті стали пророчі. Розпочався тріумфальний тридцятирічний період роботи Козловського — соліста Великого театру Союзу РСР...

— Я не люблю людей з короткою пам'яттю, — говорить Іван Семенович. — Але "довга" пам'ять — це й добре, і... тяжко. Пам'ятаю, як приходив з театру. В руках великі букети квітів. У вухах ще звучать оплески. Я вже співав Альфреда, Дубровського, Лоенгріна. І ніхто не знав, що мені ніде жити. Слав у знайомих, на підлозі, в одній кімнаті з немозлям, що жило за своїми законами

— вночі плакало і залишало вологі плями на моєму імпровізованому ліжку... Родині Глібових, котра дала мені прихисток у Москві, я вдячний все життя, бо зробили вони для мене не менше, ніж окремі наставники в мистецтві...

У просторій квартирі, де ми розмовляємо з Іваном Семеновичем, він живе уже більше тридцяти років. Тут проходили репетиції кращих його партій — Берендея з опери "Снігуронька" Римсько-Корсакова, Володимира (опера Бородіна "Князь Ігор"), Петра у "Наталці Полтавці" Лисенка, Фавста з однойменної опери Гуно.

Слава молодого співака долинула аж до рідної Мар'янівки.

— Чули про сина? — запитували односельці старого Козловського.

І вирішив Семен Осипович поїхати у далеку Москву, щоб на власні очі побачити свого Івана на сцені. Було це 1926 року. Син влаштував батька в ложі. Сидів старий хлібороб серед пурпурного оксамиту крісел, де ще так недавно стояли мундири князів та графів і коштовності аристократок.

А його Іван співав Принца в опері Прокоф'єва "Любов до трьох апельсинів". Тільки цього разу не довелося батькові почути сина: так розхвилювався, що відчув себе зле. Лише за кілька днів старий знову потрапив до Великого театру. Козловський співав партію Дубровського.

Публіка влаштувала овацію. Іван Семенович кланявся в залю. А з партеру йому вклонявся схвилюваний і щасливий батько. Перед смертю побачив він синову славу: через місяць Семена Осиповича не стало...

Тяжко переживав Козловський втрату батька. Він узяв відпустку в театрі, весь час проводив на самоті.

Та одного дня за ним приїхали. Занедужав Леонід Віталійович Собінов, проспівав перший акт опери "Ромео і Джульєтта" і втратив голос. Дирекція просила Козловського врятувати виставу. Іван Семенович приїхав у театр і відразу прийшов до вбиральні великого артиста.

— Леоніде Віталійовичу, заспокойтеся, спробуйте: ви зможете закінчити виставу!

Та Собінов мовчки одягнув на голову молодого колеги перуку Ромео і подав йому свої фарби для гриму...

Антракт затягнувся. Коли завіса піднялася, публіка побачила іншого Ромео. За звичаями тих часів, прихильники таланту Собінова могли освістати новачка. Але спів Козловського в новій для нього партії, з незнайомими партнерами, хоч і без попередніх репетицій, був взірцем досконалості. Акторська інтуїція безпомилково підказувала йому навіть місце в незнайомих мізансценах... Так Іван Семенович уперше зайняв на сцені Великого театру місце його корифея.

ІНТЕРВ'Ю З ЮВІЛЯРОМ

Ми приїхали знімати для Українського телебачення інтерв'ю Івана Семеновича Козловського з нагоди його вісімдесятирічного ювілею. Група

невеличка, нас лише троє, але кожен здатний виконувати обов'язки двох і навіть трьох фахівців. Швидко встановили і підключили освітлювальні прилади. Оператор продумав композицію кадру, закріпив кінокамеру. Підготували магнітофон, поставили мікрофон — можна знімати...

У передпокої почувся дзвінок. Ніна Теодосіївна ввела в кімнату фоторепортера.

— Знайомтесь: товариш з "Литературной газети".

Знову дзвінок.

— Товариші з Грузинського телебачення...

За чверть години в кімнаті було уже півтора десятка наших колег. Я почав хвилюватися: як знімати у такій штовханні? Приховуючи невдоволення, я звернувся до Ніни Феодосіївни: мовляв, що трапилось? Ми ж домовлялися, що Іван Семенович зустрінеться лише з нами.

— Все буде гаразд, — заспокоїла мене секретарка. — Іван Семенович дотримується принципу економії вашого і свого часу. Сьогоднішній день він присвятив пресі. Прийняти кожного окремо йому важко. Комуś відмовити не в його характері. А отака імпровізована пресконференція дасть можливість всім виконати завдання своїх редакцій...

Квартира у Козловського двоярусна: він спустився з верхнього поверху в точно призначений час. У концертному костюмі, підтягнутий, навіть легкий грим (як заведено в театрі) поклав на обличчя. Він прийшов на виступ. На роботу.

Закладали апарати фоторепортерів.

— А ви чого не знімаєте? — звернувся Іван Семенович до мого кінооператора. — Як домовились, перш за все я працюю з Українським телебаченням.

— Світло в кабінеті, Іване Семеновичу, — відповів оператор.

Козловський пройшов до свого робочого кабінету, побіжно глянув на кінокамеру.

— Апарат підніміть вище: мене треба знімати з верхньої точки.

Такого у нас ще не було! Врешті-решт свою справу ми знаємо:

— Іване Семеновичу, будь ласка, сядьте до рояля — і ракурс буде чудовий, — м'яко попросив оператор.

— То інша справа, — мовив Козловський і зайняв підготовлене місце. — Почнемо! — командував він.

Спалахнули "марси" (так називаються наші освітлювальні прилади), включився магнітофон, запрацювала камера. Виконуючи обов'язки інтерв'юєра, я підійшов до співака:

— Шановний Іване Семеновичу, від імені наших земляків дозвольте привітати вас з ювілеєм і попросити звернутися до українських телеглядачів...

— Будь-які поздоровлення, як мені здається, треба слухати стоячи, — говорить Іван Семенович і підводиться. Оператор не відриває праве око від окуляра кінокамери. Руки його гарячково крутять якісь зажими. Але камеру закріплено на

штативі, і коли Іван Семенович встає, його голова "виходить" з кадру, та й світло вгорі вже інше.

Я не зупиняю зйомки: бачу — оператор з блискавичною швидкістю знімає камеру з штатива. Іван Семенович продовжує свою думку:

— Ласка людині, а особливо артистові, як хліб, потрібна. Один з моїх давніх учителів любив говорити: квітку поливай щоранку, а співака здоров тричі на день, тоді все буде гаразд... А тепер я сяду, бо так буде зручніше маестро кінооператору.

Виявляється, Козловський бачить, що в оператора піт виступив на скронях: знімати синхронне інтерв'ю "з рук", як у нас кажуть, — справа нелегка. Досить важку кінокамеру треба тримати так, щоб вона не здригнулася, щоб обличчя людини весь час було в центрі кадру...

Скільки ми боремось за те, щоб "виступаючий" поведився на екрані природно і безпосередньо, думаю я. Як набридли всім застигли обличчя із завченим текстом. А от зараз на очах народжується думка, людини поводитися легко й невимушено, тільки б зафіксувати все це на кіноплівці... Наче читаючи мої думки, Іван Семенович каже:

— Зараз, перед цією скринькою, артист має розкрити свою душу. А для цього потрібні відповідні умови. Мені важко говорити під вашим сліпучим світлом. Розумію, що воно необхідне, але ж можна і треба було б поставити спеціальні сітки, та не одинарні, а подвійні: світло стало б м'якшим і щадило нас з вами...

Він, як завжди, має рацію, думаю я. Яке діло людині, що стала перед нашою камерою, до питань матеріально-технічного забезпечення, до наших труднощів? Ми мусимо про все потурбуватися, якщо хочемо досягти високої професійності, тобто, як сказав Іван Семенович, допомогти людині розкрити свою душу...

Ми закінчили зйомку, але не розходилися, дивились, як роблять свою справу наші колеги. До всіх Іван Семенович уважний, з усіма щедрий на душевну щирість, глибокі думки, м'який гумор... Та от що дивно: всі учасники цієї пресконференції, як назвала зустріч Ніна Феодосіївна, розходилися стомлені — від сили-силенної почуттів, емоцій, думок. А Козловський, прощаючись з нами, був свіжий, енергійний, готовий до нової роботи.

ЩЕДРИЙ ТАЛАНТ

Чого ще бажати акторові, що виступає на сцені Великого театру? А Козловському цього було замало. До зовнішніх виявів артистичної слави він залишився байдужим. А от популяризація улюбленого мистецтва його завжди хвилювала. Виходець з народних глибин, Іван Семенович мріяв про те, щоб познайомити з музичною класикою якомога більше людей. 1938 року Іван Семенович створює Державний ансамбль опери СР-СР і стає його художнім керівником. Іван Семенович вводить до репертуару свого ансамблю опери "Наталка Полтавка" Лисенка, "Катерина" Аркаса. Останню Козловський ставить до 125-

річного ювілею Тараса Шевченка (і сам виконує партію Андрія)...

Після війни Іван Семенович багато уваги приділяє концертній діяльності...

Витонченістю і виконавською довершеністю позначені надзвичайно складні для співака бетговенський цикл "До далекої коханої", цикл Р. Шумана "Любов поета". Козловський співає Баха, Шуберта, Ліста, Моцарта, стає першим виконавцем творів композиторів — С. Прокоф'єва, М. Іполітова-Іванова, Ю. Шапоріна та інших.

Іван Семенович подарував нове життя таким чудовим зразкам музичної народної пісенної творчості, як "Взяв би я бандуру", "Сонце низенько", "Дивлюсь я на небо", "Не одна в поле дороженька пролегла", "Воронье, удаленные" тощо.

Останнім часом Козловський залюбки співробітничав з телебаченням, до якого артиста привертає можливість спілкування з величезною аудиторією. Однак характерним є те, що він, на відміну від більшості сучасних співаків, відмовляється працювати "під фонограму", кожне виконання артист вважає трепетним творчим актом...

Багато, а останнім часом дуже багато співає з дитячими хорами. Вдома у Івана Семеновича весь час дзвонить телефон. До нього, звертаються з численними проханнями, і він усім хоче допомогти. Ходить по інстанціях, за його власними словами, "воює з бюрократами"... Заслужений діяч мистецтв Віра Георгіївна Дулова згадує: "Якось, коли ми були у Києві, Іван Семенович весь час їздив у високі урядові установи і наполягав на врятуванні якихось ставків". (Природу Козловський любить безмежно і охорону її вважає державною справою).

Я прошу Івана Семеновича звернутися до земляків...

Козловський трохи помовчав. Голос, якому під час співу було тісно у великій кімнаті, зазвучав ледь чутно; він бринів від хвилювання.

Слова Козловського я передуюю з свого репортерського манітофона. Хоч, як я вже зазначав вище, відтворити на папері голос та інтонації неможливо, я по можливості зберіг і думки, і їхній лад, і саму манеру говорити, притаманну Івану Семеновичу:

— Моя душа на Україні, в селі Мар'янівці Там все прозоре — і води, і повітря пахуче. Була печаль, було горе. Війна знищила усе. Але посадили новий сад. Він уже росте. І треба, щоб у тому садочку і душа людська розквітла. Це наш загальний обов'язок — дбати про красу землі і чистоту душі. Ось чому звертаюсь я в думках до дітей, що живуть у моєму рідному селі. Може, виростуть з них нові композитори, музиканти, співаки. Та незалежно від цього хай всі вони ростуть добрими людьми, люблять землю рідну і будуть завжди щасливими.

(Скорочено з "Вітчизни")

О. ЯРОШІВСЬКИЙ

Є. П. ЗАРНИЦЬКА — ОДНА З ВИДАТНИХ ТВОРЦІВ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

У статті "Скарбниця мистецтв" (Нові дні, ч. 2, за 1981 р.), — про Український Державний музей театрального мистецтва, серед імен корифеїв українського театру, стоїть ім'я Є. Зарницької.

У 1883 році під проводом трьох талановитих артистів братів Тобілевичів: Карпенка-Карого, Садовського і Саксаганського, а також М. Заньковецької створився перший український театр. До цього театру згодом, а саме в 1889 році приєдналася Євфросина Пилипівна Зарницька, що була тоді ще зовсім молодою дівчиною. Слід зазначити, що Зарницька була не україною, а грекинею. Справжнє її прізвище Азгуриді. Але від самого дитинства полюбила вона нашу мову і, маючи гарний голос, закохалася вона в нашу чудову народну пісню. Тому і привабив її український театр і, ставши часткою його, Зарницька присвятила все своє життя українському театральному мистецтву. Беручи участь у головних жіночих ролях у численних українських драмах, оперетах, комедіях і водевілях, Зарницька своєю талановитою грою створила кільканадцять незабутніх мистецьких образів.

Перша театральна трупа давала свої вистави по всіх визначних містах України, а також і в Москві, і в Петербурзі. А разом із нею і Зарницька несла всюди наше слово і нашу пісню.

В 1929 році в Харкові урочисто було відсвятковано 40-річний ювілей театральної діяльності Є. Зарницької в галузі українського театрального мистецтва. Для відзначення ювілею Є. Зарницької створено Ювілейний комітет, почесним головою якого був М. О. Скрипник, а одним із почесних членів М. Заньковецька. Серед членів комітету бачимо імена найвизначніших тодішніх театральних і літературних діячів: Саксаганського, Садовського, Курбаса, Гната Юру, Остапа Вишню, М. Куліша, Ар. Любченка, М. Хвильового і ін.

В ці роки Зарницька вже працювала в Харкові в Червонозаводському театрі. В тому ж театрі і була поставлена урочиста вистава, присвячена ювілею Зарницької "За двома зайцями" Старицького, в якій головну роль Лимерихи грала ювілятка...

Про останні роки Зарницької ми нічого не знаємо. Знаємо, що багато з тих, що були членами ювілейного комітету, у жорстокі часи сталінської деспотії або покінчили самогубством, або знищені, як націоналісти і "вороги народу". Може й її не минула та гірка чаша, що призначена була діячам українського відродження. Замовк голос нашої талановитої артистки, одної з видатних зірок нашої театральної сцени...

Понад тридцять років тому приїхали ми до далекої Австралії. Чужа була нам ця країна. Не могли ми одразу вросли в чужий нам ґрунт. Наші вуха не могли звикнути до звуків австралійських

С. П. Зарницька, 1924

бушів: до реготу кукабар, до стогону равенів. Нам ще вчувалися чарівні пісні наших соловейків та жайворонків. Молоді ми тоді були, на тридцять років молодші, аніж тепер. Любили співати своїх рідних пісень. Любили і слухали, коли їх хтось співав.

Незабутнім залишилося назавжди у наших спогадах враження від виступів у Естонському клубі в Сідней шановної Надії Олександрівни (театральне її прізвище Волконська). Шануючи пам'ять своєї славнозвісної тітки Є. Зарницької (батько Надії Олександрівни був рідним братом Зарницької), Надія Олександрівна співала нам пісні з улюблених ролей Зарницької: арії Наталки Полтавки, Одарки з "Запорожця за Дунаєм". І до сьогоднішнього дня у Надії Олександрівни зберігся цінний друкований документ про урочисте відзначення 40-річного ювілею театральної праці її тітки Євфросинії Пилипівни Зарницької.

А як висновок хочу сказати: те, що наше слово, наша пісня може полонити навіть чужинця, який, полюбивши нашу пісню, нашу мову, присвячує все своє життя служінню нашому мистецтву, — свідчить про великі якості нашого слова, нашої пісні. А тому ми віримо, що, як писав Т. Г. Шевченко:

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине.

І не лише пісня, але і наше слово, наша мова не вмере, не загине. Не зважаючи на тяжкі умови і забарони в минулому, на грізну русифікаційну хвилю тепер на Україні і наше небадьство тут у діяспорі (я маю на увазі тих батьків, які тут не вчать своїх дітей рідної мови, бо вважають, що тут, у чужому морі, нашим дітям наша мова не потрібна) — наша мова збережеться. Ті неоціннімі скарби, що віками творилися і зберігалися всім нашим народом, не можуть безслідно загинути.

З ПОДОРОЖНІХ ВРАЖЕНЬ

Леся БОГУСЛАВЕЦЬ

ПОДОРОЖ ДО КВІНСЛЕНДУ

Рано-раненько виїжджаємо з Мельборну і їдемо в давно омріяну подорож до Квінсленду. Місяць серпень — шкільна відпустка, користуємося нагодою. Але вже як їхати, так їхати. Подорозі вирішуємо заглянути до Сідней і взагалі майнути довгою дорогою вздовж морського берега. Я захоплена цією довгою мандрівкою, а чоловік зауважує, що це в мене озивається "циганська кров". Але я гадаю, що вдача в мене степога й озвалася швидше "чумацька кров".

Навколо зелено, мальовничі краєвиди. Особливо нам подобаються пляжі, які тягнуться без перерви дев'яносто миль. Коло побережжя туляться маленькі містечка. Влітку вони переповнені приїжджими. Пісок чистий, білий.

Надвечір прибуваємо до Сідней. Він нагадує мені давні казки про дивні південні країни. Багато заток, зелено. Ну й, звичайно, контрверсійний оперний театр, яким сіднейці дуже гордяться. Здалека він нагадує великого птаха, що присів на березі. Але, глянувши зблизка, — я розчарована. Зникло почуття легкості. Все здалося мені пригнічуючо важким.

З Сідней на другий день їдемо на північ і по змозі тримаємось моря. Надворі сяє сонце, стає все тепліше і зеленіше. Тепер ми спиняємось на сонечку. Проїжджаємо Ньюкасел, Кофгарбор. На деревах бачимо дивні яскраві квіти. Чарівний південь! Хоч, правда, це поняття вживаю за старою європейською звичкою, бо в Австралії тепло, пустині, тропіки, все це на півночі, а на півдні у нас Антарктида.

Подорозі минаємо плянтації бананових дерев. Вони ростуть тут не для декорації, як у Мельборні чи навіть Сідней, а справді мають сплі солодкі плоди. Деревця зеленіють рядочками на схилах пагорбів, вигріваючись проти сонця. З'являється тростина: висока і нижча, залежно від гатунку. Під'їжджаємо до містечка Тарі. Воно розташоване недалеко від кордону з Квінслендом на річці Маннінг.

Тарі було моє перше місце праці в Австралії. Далеко від батьків, я опинилася тут і працювала у маленькій старій лікарні. Зимою в палатах було холодно. В кінці довгої кімнати був камін, де палав вогонь. Дижурна сестра сиділа біля нього за столиком, а решта всі мерзли. Літом була задуха. Жодного охолодження не було.

Тепер ми ходимо по Тарі і мені не віриться, що це те саме містечко, яке я пам'ятала. Воно не змінилось, але тепер я бачу красу у тихих широких вулицях, у річці, що блищить на сонці. А тоді це було ненависне місце, на кінці світу, з якого намагалась втекти.

Старої лікарні уже немає. На її місці модерна будова. І мені згадуються давні напівзабуті події. Чорна дитина з сумними очима на ім'я Евелія. Їй півтора року, мала операцію на солітера. Всі казали, що вона помре, її вбивала людська байдужість. Моя самотність і туга перелилися у піклування за нею. І вона видужала. Її сміх і лопотіння босих ніг чути було по всій лікарні. Пізніше її забрала бабуся. І не раз я зустрічала їх на вулиці. Австралійські аборигени спокійні, не войовничі. Через це їх легко винищили на Тасманському острові, а на самому континенті потіснили на північ в непридатні для білих місця. В Тарі вони живуть за містечком у бляшаних стулених на зелах-лободах оселях. Тепер, під'їжджаючи автом, бачу вперше їхні злиденні хатки.

Пригадується мені також один вечір. Привезли гарну молоду жінку. Її зрадили. Вона отруїлась. Після лікаря вона переходить під мою опіку. Я даю їй каву. Вона хоче спати. Сестра наказує бити її по обличчі. Я не вміло це роблю. Але жінка починає засипати. Я тормошу її, гукаю до неї. Все надаремно. Підходить сестра і завзято б'є долонею по лиці. — Оттак, — каже мені, інакше засне і помре.

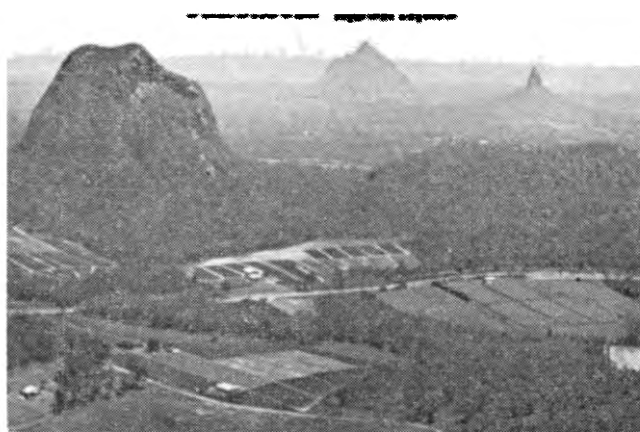
Окремо в дворі стояла невеличка будова. Це інфекційний відділ. Ніхто не хоче туди йти. Мене посилають як наймолодшу. Там двоє хворих. Чорний молодий має венеричну хворобу і білий старий, остання стадія туберкульозу. Надягаю маску і з жахом, боячись і дихати, йду до них. Саме зима. Дуже холодно. Вмочаю у воду руки й обличчя старого і швидко втираю. Це вже кінець із "миттям". Потім годую кашею. Він помалу ковтає. Раптом щось забулькотало у нього у горлі і перестало. Очі застигли. Тількищо жив, ів і вже помер. Мені не вірити. Я біжу і кричу допомоги. Так само несподівано вночі я побачила народження. Матері давали дихати хлороформ. Вона кидалась і стогнала і в муках народжувала мертву дитину. І та картина довго мене переслідувала.

Тепер, коли пройшло стільки років, змінила стількі робіт (кухня, прибиральниця, фабрика і, нарешті, друкарка), я зрозуміла, що ця перша праця санітаркою, була найцікавіша й найкорисніша.

Вранці рушаємо знову далі. Після бананів і трощі з'являються ананаси. Оце вже я знаю, що ми в Квінсленді. Оминаємо покvapно туристичні місцевості, величезні готелі, повні гамору й людських тіл. Їдемо гористою дорогою. Проминаємо місто Намбор. Все словите чаром теплого вечора. В повітрі стоїть дивний дурманний запах. На другий день довідуємося, це від конопель, що ди-ко ростуть навколо. Вражає багато яскравих квітів, різної форми дерева.

На північ від Брізбану простягається Соняшне Побережжя. Це наше найулюбленіше місце. Серед поля бачимо дивної форми гори. Кожна своєрідна, інакша.

Вони називаються: гори скляні — хати. Їх ціла родина. (Колись давно батько Тіброгарган і мати Бірва мали багато дітей: найстарший Кунаврін,

Гори Скляні хати

потім ішли двійнята Бірбарам і Танбабадла, а за ними ще Кучін, Нгун-Нгун, Тайберувакам, Майкетібамалграї, Елімба та малий опецькуватий Кругляк. Діти любили купатися в океані. Одного разу батько побачив, що величезні хвилі підіймаються з океану і заливають місцевість. Він почав збирати дітей, щоб тікати на південь, а найстаршому доручив доглянути матір, яка саме, як завжди, чекала дитини. Біжучи, батько оглянувся і побачив, що син кинув матір і рятується сам. Тіброгарган зпересердя схопив гирлигу і вдарив сина, покालічивши при цьому його шию. (Скінчалась повинь. Вернулась родина. Батькові, хоч і шкода, але не пробачив синові його егоїзм. І досі він стоїть відвернувшись від сина, а сльози жалю і образи течуть струмочками по його обличчі. Інші діти плачуть із сорому також. І кривоший син теж стоїть і плаче. Ось чому так багато потічків і рік у цій околиці. Мати і досі чекає дитини, бо довго треба чекати, щоб народити гору). Оглядаючи їх, ми згадуємо ці давні події і співчуваємо їм. І гори мають ті самі проблеми, що й люди...

Наймаємо квартиру і їдемо оглядати місцевість. Здалека видно дим. Це палять тростину. Вогонь швидко спалахує, пнеться вгору, тріщить і помалу стихає. Сушняк швидко обгоряє і тростина стоїть чорна, обвуглена. Прибувають механізовані потвори. Вони гризуть її, ріжуть і складають у вагончики. Ляльковий потяг везе її до Нембору на цукровий завод. Тростина швидко псується, через це у сезон завод працює безперестанку, а палять її фермерам по черзі, коли кому припадає. Раніше різали тростину вручну. Їхали сюди заробляти великі гроші. В тростині ховається різне гаддя. Розповідають з приводу цього багато пригод.

Над дорогою стає все більше авт: фотографують. У цю хвилину згадую інший вогонь. Коли, кинувши Тарі, без дозволу поїхала до мамі в родинний табір. Тут жили лише жінки й діти. За містом стояли рядами, з окремими кімнатками, бляшані бараки. Літо чи зиму в них тяжко витримати. Недалеко фабрика, де працювали охочі. І от раптом увечорі, літом, весь обрій зайнявся вогнем. Повітря сповнене диму, крику,

тріску палаючої трави. Це був мій перший буш-фаєр.

Оглянувши палення і різання тростини, ідемо на цукровий завод. Я уявляла, що буду ходити по чистому солодкому приміщенні і спокійно все оглядати. Та вийшло інакше. За шумом машин ледве чуємо, що говорить наш провідник. Бачимо з поля привезену тростину. На ній записано прізвище власника. Міряють кількість цукру. Потім тростина мелеться, робиться масою. Ходимо поміж машинами. Все навколо мокре, липке. У повітрі чути чимось до знемоги кислим, течуть по боках доріжок струмочки води. Від цього запаху бродіння, ледве витримую, щоб не "оскандалитись". Все навколо в машинах ворухиться, скрегоче, мелеться, переливається, знову крутиться центрофугою і нарешті з'являється цукор. Спершу мокрий і темний, а потім сухіший-біліший. Ось збоку він лежить на землі. Підходимо, набираємо в жмені і пробуємо. І раді, що оглядини закінчені, виходимо надвір.

За містечком стоїть велетенський збудований ананас. Тут же ресторан і поруч плянтації різних тропічних рослин. Маленький потяг везе оглядати: тростину, банани, ананаси, авокадо, корицю та різні сорти горіхів, різні види присмаків. Окремо ідемо любоватися скляними горами. Вони переважно покриті зеленню і виглядають казкові. Поміж ними де-не-де плянтації ананасів. Це шпичасті низькі кущі, що зверху мають плоди. Через три роки кущі зріжуть і їхні верхи садитимуть знову.

І так почалася наша відпустка. Цілі дні смажимося на сонці, купаємось, ідемо оглядати кольорові піски і набираємо піску різного кольору в торбинки. (Кольоровий пісок теж має свою легенду). Ідемо на ферму купувати банани, ананаси, пробуємо авокадо, яблуко-пудінг. У нашого сусіди на подвір'ї росте мальовниче дерево. На ньому великі, як дині фрукти. Це пов-пов. До їх смаку треба звикнути.

У вікна вітальні бачимо океан. Хата стоїть на березі затоки. Кожного ранку о п'ятій, син сідає в маленький човен і гребе веслами, щоб добратися у другий кінець, ловити рибу. Маленькі піщані мушки, перед сходом і після заходу сонця немилосердно його обкусують. Але син терпить і їде, хоч риба так і не ловиться. Його сестра є розумніша і з'являється надворі лиш удень, коли мушки не кусають.

Незабаром отримуємо перший лист здому. Це вперше лишили старших дітей на господарстві. Донька пише: "Дорога мамо, всі ми живі і здорові. Хата не згоріла, твій синок не вмер з голоду і навіть кіт не забіг із подвір'я".

Який чудовий Квінсленд! Ідилія! Забуваються всі нещастя, що діються в світі. В мене з'являється думка перебраться сюди на постійно.

Проходить перший і другий тиждень. Я помічаю як ми пильно починаємо читати газети. Дедалі все більше цікавимося, що діється в світі. Цей спокій, це сонце і вся атмосфера робить людину млявою. Починаємо згадувати всіх знайомих. Хочеться життя, свого середовища.

Ідемо додому. Цього року велика посуха. Кен-

Квінсленд — країна цукрової тростини

гуру масою нападають на поля і все поїдають, нищать. Над дорогою вбиті великі й малі кенгуру. Це вже не тільки автами, але й з рушниць. Їхні криваві тіла неприємно вражають. Вночі тут небезпечно їхати, бо на світло вони стрибають під авто, бувають аварії й смерть. Цим разом ідемо навпростець. Помалу все гористе й зелене лишилось позаду. Перед нами суха спалена сонцем земля. Де-не-де невеликі, покручені, сірі дерева. Все одноманітне. Ні струмочка, ні зелені. Це вже інше обличчя Квінсленду. І я мрію уголос про той час, коли наймемо караван і на рік гайнемо по всій Австралії.

Але глянувши в чоловіків бік, я бачу, що мрія моя не викликає жодного ентузіазму. — "Я ж кажу, — циганська кров", — мимрить він.

КУПАЛЬНИКИ Й АКУЛИ

Люди люблять купатися в широких просторах морських солоних вод. Але в тих водних просторах житлують **акули**, які часто нападають на купальників, а також розривають свою жертву.

Невеличка рибка із родини камбалових незабаром стане на охорону людини. Цю новинку принесла американська дослідниця Євгенія Кларк. Вона каже, що рідина молочно-білої барви, яку випускає ця рибка, здібна вбивати морських зірок та інших жителів морів, але на людину не діє.

У Червоному морі, де житлусь ця відміна камбали, дослідниця була влаштувала принаду заради акул і біля принади прив'язала декілька рибок. І кожного разу, як лише акула підпливала до принади та роззявляла свою пащечку, отрута, випущена рибкою, негайно потрапляла до рота акули й вона мусила відпливати, не поласувавши рибкою.

Найцікавіше те, що акула від тієї отрути не гине: отрута лише примушує акулу тікати.

Тепер біохеміки пробують синтезувати таку отруту й якщо це пощастить, то купання в морях та океанах стане безпечне.

Із "НРС", повідомив М. Л-ко

КИЇВ – НЕВМИРУЩИЙ НАШ, НЕЗАБУТНИЙ ...

(Спогади, подорожні нотатки)

Справді, чи ж можна його забути, не перелітати хоч на крилах мрії до зелених схилів Дніпра, де він пливе могутньо й тихим шумом своїм шепоче замисленому гостеві-українцеві про минуле його краю, про трагічні сторінки історії...

Та чи тільки про давнє говорить Дніпро гостевому серцю, чутливому й журливому? Ні-ні! І про наше українське "сьогодні" шепотів він мені на Володимирській горі, рідний за днів молодости, та й оце знову тепер... Наче спинався на хвилину той приємний, незабутній шепіт осяяного сонцем широкого плеса. Наче людина, Дніпро остерігався, щоб ніхто не вчув нашої сердечної, дружньої розмови, — ..."Несе хрест він, хрест — серцевих обріз... Притаївся народ, не воскрес він жить: тут дух чужий" — шепотів Дніпро.

Даруйте цьому авторові за емоційні рядки, за настрої. А може й нема защо дарувати; бо це ж правда:

"Зітхнув чого так, Києве? Наляканий-бо ким... Веселка блідне радості у рідних — синь очах, Та й на обличчі зморенім тривожних дум знаки... Столице безпрестольная, ще й досі ходить страх?"

Не жовкнуть спомини мої. Зустрічі з людьми, що, мов на сповіді, відкривали таємниці про пережите горе та й про страхи, про поневолення людської особистості, думки, сумління, — ходять, мов тінь та за мною... Шкода мені тих дорогих людей. Щоб не спричинити їм більшого життєвого клопоту, не можу намалювати повну картину пережитого за три-п'ять днів у Києві. Обмежуся тим, що сьогодні можна сказати. Може, колись, "промовлять хвилюючі сторінки архівів"... А тепер — про хороших людей, які є й у "Будинку Письменників", на вул. Орджонікідзе... (Колишня Липки), про правнука (по сестрі), Т. Г. Шевченка, — гіда в Музеї... Трохи про могили поетів на Байковім... Та про "дуже старанний" обшук й затримання тривожне перед посадкою на літак до Відня...

Золота осінь київська задумливо вітала знову мене, втомленого подорожнього з далекої Америки. Хвилювала вона серце княжими одягами каштанів на алеях та й кликала на Володимирську гірку, до пам'ятника нашому великому князеві... А там — лавка, може й та сама, що давно-давно вітала мене молодого, подалі від гамору, де шепочуть музи і серце чує те, чого не чує байдужий натовп. Біжать кияни по Хрещатику. Товпляться з "авоськами", у вікна sklepів заглядають... Може там щось є, що купити можна. А мені одно на серці: побути насамоті, відчутти ди-

хання Володимирської гірки, немов живої прекрасної людини, котра серце розуміє. Наболіле серце по довгій розлуці.

Ось, підвозить мене таксівка на колишню Васильківську ч. 83 (Червоноармійською вона стала...). Це ж мені рідний дім, незабутній... Спомини, спомини! Тут прощання відбулося давно тому, — склалася далека путь у вільну Канаду. Прощання сльози ласкаво осушила вона з привітною Америкою. Та й не мені тільки, а й багатьом друзям моїм і численним читачам цих рядків (Щастя вам, Боже, до кінця на землі тривожній...). "Сум — подвір'ячко... Дім незабутній і каштан, наче друг, ждав мене... Про минуле каштан шептатиме аж до півнів... Як північ мине". Всім нам знайомі й близькі серцю видива!

Знали літературознавці у Києві, що писав мені частенько Володимир Сосюра до Філядельфії. Так сердечно й одверто про дещо писав він... От і побажали вони побачитися, — чи не прислав би я їм для збірки про поета хоч частину його "закордонних листів". Ласкаві вони були до гостей... Відчув їхню щирість, теплість серця й бажання поговорити "десь під каштанами"... Та боялися вони й тіні наглядачів. Може вони зрозуміли гостя з Америки, хоч "його Україна в поезії й інша вона..." — так декому сказали, — але він бачить душу їхню, страхи їхні знає й відчуває неволю, в котрій перебувають вони...

А праправнук Кобзаря нашого палкого, мабуть, від прапрадіда славетного щось таки отримав собі у спадщину... Темперамент гарячий, сміливий (Бажаю добра цьому інтелігентові). Тоді він був гідом у Історичному музеї Т. Г. Ш. Водив мене всюди, розповідав рідною мовою, бо я того побажав. Ось, ми в куточку, де зберігаються деякі речі поета. А я, візьми й спитай його: "Чи не знаєте, де Біблія Тараса Гр., що він її Марковичці обіцяв у заповіті своєму...?" Тихенько я запитав. А він несподівано дуже голосно відповів: "Нікого не боюсь тут... Не знаю, що з тією Біблією сталося..." Але чи справді він "нікого" не боявся?

Сонячний день був прикрасив Байкове кладовище. Спинаюся з "охороною", що до мене була приставлена, біля пам'ятників надмогильних П. Тичині, В. Сосюрі та іншим. На "Старому" — шукаю могилу Лесі Українки. Ось, несподівано для мене, з'являються дві пані чи громадянки (молодик суворий стереже їх...). Це вдови-дружини Тичини та Майбороди, композитора. Коротенько розмовилися. Дають свої адреси. Не прохав того. Але страх отой їхній! Молодик отой суворий...

Минали хутко дні в Києві. Серце журилося надто, наче передчувало, що мене "затримають" на летовищі. Так і сталося... Оті вірші, ота писанина у валізці дуже потривожила КГБ. Навіть годинничок з руки зняли й відкривали його, чи не було там "мікрофона"... Зовнішньо я посміхався, з'ясовував, що поезія — моя подруга... А серце билось надто швидко. Майже дві години "чистки"... Конфіскували дещо. Та й ось я — вільний одлітаю на Відень... Чи повернуся до тебе, вільного, Києве?!

"ВІЛЬНИЙ СПИС" РАХМАННИЙ

Roman Rakhmanny, IN DEFENSE OF THE UKRAINIAN CAUSE, The Christopher Publishing House, 1979, 298 pp., \$12.95.

Роман Рахманний, В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОЇ СПРАВИ, В-го Кристофера, 1979, 298 стор., 12.95 доларів.

Ще коли багато з нас захоплювалися згадками про Україну в західній пресі, вирізували і люб'язно зберігали ці згадки (після Другої світової війни на еміграційному ринку навіть появилася збірка таких вирізків п. з. "Чужинці про Україну"), Роман Рахманний не задовольнявся такою пасивною діяльністю. Натомість — він сідав і сам писав коментарі і статті про Україну і публікував їх у тій же західній пресі.

Завдання позаштатного журналіста (чи як колись Богдан Рубчак висловився — "вільного списа", від англійської назви "фрі ленс") не просте. Він мусить переконати редактора газети чи журналу, що дану статтю варто публікувати. При тому, місце у газеті для дописів від позаштатних "вільних списів" обмежене, а українська тематика — у відміну, скажім, від тематики про "російську душу" або "польську хоробрість" — не належить до тих, що ними типічний західний редактор захоплюється.

Роман Рахманний всього цього або не знав, або прямо не слухав, коли ми — його співвітчизники — десятки тисяч разів доводили, що західна преса є проти нас. Він писав, і писав так, що західні редактори знаходили на своїх сторінках для нього місце і нині він уже визнаний позаштатний співробітник неодного західного періодичного видання — зокрема в Канаді, де він живе протягом останніх трьох десятиріч.

До збірки *В обороні української справи* ввійшли 44 його статті, репортажі й коментарі, які були друковані чужими мовами. Збічник, що його упорядкував Степан Олійник і до якого вступне слово написав редактор монреальської "Стар" Джон Річмонд, поділений на вісім тематичних частин, серед них — підпільна боротьба на Україні, питома вага українців у радянській імперії, тривалість українського націоналізму, рух спротиву на Україні, та українці в діаспорі. Тематично споріднені статті упорядковані в цих частинах хронологічно. Перша стаття у збірнику появилася у швейцарському "Вельтвохе" ще на початку 1948 року. Рахманний вже тоді писав про український фактор у холодній війні, що саме починалася. (Ця і інші статті, які раніше появилися у неангломовних часописах, переложені у збірнику на англійську мову).

Таємниця успіху Рахманного заключається, мабуть, у тому, що він не виходить із загальноприйнятого у нас становища, яке можна оформлювати так: Ви американці (чи канадці, чи голландці) нічого не знаєте, тому я вас поучу:

Україна лежить над Чорним морем, вона має 50 мільйонів населення, нині вона є колонією Москви, але мала славне минуле (далі про писанку, гопака, політв'язнів і церкву). Рахманний натовмість бере загальновідому і дискутовану подію — наприклад комуністичний переворот у Чехословаччині 1948 року, або хрущовську кампанію за мирне співіснування — і з'ясовує читачеві український елемент у цьому питанні. І так читач довідується про Україну і українську справу майже підсвідомо, читаючи коментар на актуальну тему. У Рахманного є особливий хист для використання саме цього засобу.

Прямо подивугідним досягненням його є те, що ще 1951 року він дістався на сторінки торонтонської газети "Глоуб енд Мейл". Ця газета — нині з виданнями по всій Канаді — на початку п'ятидесятих років була bastionом "васпів" і тоді її редактори навіть не цікавились тим, чи нові поселенці із Східної Європи і інші "етніки" читають цю газету. А Рахманному саме тоді вдалося надрукувати статтю про лист упівського командира Петра Полтави до Державного Департаменту США. Можна припускати, що пишучи свою статтю, Рахманний знайшов слабе місце редакторів "Глоуб енд Мейл", які помітили у статті нагоду надрукувати щось негативного про зовнішню політику Сполучених Штатів; а Рахманному це дало нагоду заговорити до читача "васпа" цієї важливої газети про національно-визвольну боротьбу України. Нині, тридцять років пізніше, ця стаття передрукована у збірнику, не втрачає в актуальності, а при тому вона збагачена історичною перспективою.

Встановивши себе як надійного, цікавого й успішного позаштатного журналіста, Роман Рахманний згодом частіше появлявся в такій великій пресі як монреальські "Газет" і "Стар", вінніпезькі "Трибюн" і "Фрі Прес", едмонтонський "Джурнал", в обидвох оттавських щоденниках "Сітізен" і "Джурнал", у торонтонській "Телеграм" і в тій же "Глоуб енд Мейл", та в таких журналах, як "Сатурдей Найт", "Мілітарі Рев'ю", "Комментейтор" і ряд інших.

Хоч у збірнику лише газетні і журнальні статті (та дві чи три доповіді) на актуальні теми, всі вони читаються з цікавістю двадцять і тридцять років після подій, які вони описують.

Наприклад, 1977 року Польща широко відзначала тридцяті річницю вбивства загоном УПА віце-міністра оборони Кароля Сверчевського — легендарного "генерала Вальтера" з часів еспанської громадянської війни. У тридцяті річницю на місце його вбивства — на українській етнічній території Східної Польщі — з'їхалися партійні і державні керівники. Церемонії відбувались біля пам'ятника генералові, де є й дошка з описом його вбивства "бандою УПА". А у збірнику *В обороні української справи* є репортаж Рахманного, який вперше появилася 1948 року у швейцарському тижневику "Вельтвохе" і в якому він переповідає цей інцидент на підставі розмови з бійцями УПА, що саме тоді рейдом перейшли до Німеччини. Відвідувачі місця вбивства гене-

рала Вальтера можуть дізнатись із збірника про українську точку зору цього інциденту.

Учні українських шкіл, які вивчають новітню історію України, могли б користуватись цим збірником як підручником. Усі статті газетного типу — на 1000 до 2000 слів, — писані цікаво і до того зрозумілою їм (англійською) мовою.

Він також являється добрим джерелом інформацій для всіх, кому приходить "ширити правду про Україну" (практично майже для всіх українців в англомовних країнах), та для тих, які мають писати промови на українські теми для членів парламенту, конгресу чи уряду. (На думку приходить виступ генерала Гейга на останньому Конгресі УККА у Філадельфії: якщо б автори його промови мали в руках збірник Рахманного, вони б дали їй доречніший зміст).

Збірник має добрий індекс, пояснювальні примітки та дані про джерела.

Василь ХОТАРНИК

З НОВИХ ВИДАНЬ

"ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА"

Під таким заголовком, з нагоди сторіччя з дня народження Володимира Винниченка, вийшла з друку вельми цінна книжка Григорія Костюка.

Книжку видала Українська Вільна Академія Наук у США, власне її Комісія для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка. В книжці, збірнику досліджень, критики і полеміки, читач знайде статті, присвячені найпопулярнішому свого часу авторові, твори якого в радянській Україні заборонені, бо, як писала про нього київська "Літературна Україна" 4-го серпня 1970 р.:

"...він був і залишився до кінця свого життя українським буржуазно-націоналістичним діячем, зятим ворогом радянської влади і як письменник у цілому стояв на антирадянських позиціях".

Автор книжки, літературознавець Григорій Костюк, від 1952 року очолює Комісію УВАН для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка. Упорядковуючи архів письменника і при цій нагоді вивчаючи його рукописну спадщину, автор зустрівся із рядом ще цілком не з'ясованих або тенденційно з'ясованих проблем біографічного й історико-літературного характеру. Як вислід вивчення цих проблем — читач знайде у виданій книзі статті та нариси автора.

В цій же книзі читач знайде і полемічні статті, в яких автор відгукується на тенденційні статті проти Винниченка, написані партійними противниками й авторами, що свідомо чи несвідомо в навітленні творчості Винниченка — письменника користувалися вигаданими аргументами.

В книзі автор подає також історію придбання "Закутка", в якому В. Винниченко від жовтня 1934 року жив із дружиною і в якому вони обоє померли. Знімки Винниченка, загального вигляду

"Закутка", і пам'ятника на могилі Винниченка й дружини, думаємо, читачі із вдовolenням приймуть, пізнаючи ближче одного з найбільших наших письменників, особу і творчість якого дехто й на еміграції намагається закрити.

Радимо кожному придбати цю вельми цінну й цікаву книжку.

Люксусово видана книжка "Володимир Винниченко та його доба" (тверда оправа, 283 стор.) коштує тільки 12 дол. з пересилкою.

Чеки або грошові перекази ("money order") виписувати на:

The Ukrainian Academy (Fund Vynnychenko)

Внизу на чеку подати:

Book H. Kostiuk

Висилати на адресу:

The Ukrainian Academy of Arts and Sciences
in the U. S., Inc. — New York, N.Y. 10025

"ДО НАШОЇ УЧАСТИ В "ПРАВОВАХИСНОМУ МАДРІДІ".

Нью-Йорк, Закордонне Представництво Української Гельсінкської групи, 1980, 16 стор.

Юрій Бадзьо. ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ДО ПРЕЗИДІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СОЮЗУ РСР ТА ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КПРС.

Нью-Йорк, Видання Закордонного Представництва Української громадської групи сприяння виконання Гельсінкських угод, 1980. 64 стор.

ГАРВАРДСЬКІ КНИЖКОВІ ФОНДИ

У Гарварді є понад 90 загальних і десятків спеціалізованих бібліотек. Найбільш відомі — бібліотека Вайднера, в якій приміщена теж і українська — понад 35 тисяч книжок — та бібліотека Гутона зі сховищем для рідкісних видань, стародруків та інкунабул. Тут переховується около двох сотень цінних перлин українського друкування, старинних рукописів і першодруків.

Існує в цьому університеті гарна традиція підтримки для бібліотечної системи. Особи та інституції, що сприяють розвиткові науки, встановлюють спеціальні фонди їхнього імені. Ці фонди творять підставовий капітал, прибуток від якого спрямовують на збагачування бібліотек новими публікаціями чи рідкісними виданнями, згідно з бажанням жертводавців.

У Гарварді — таких фондів книжки є понад 600. В тому, лише для юдаїки жертводавці того народу встановили 99 книжкових фондів з капіталом понад 900 тисяч доларів.

Починаючи 1977 р. українці теж створили кілька фондів для збагачування української в Гарвардському університеті. Постали фонд ім. І. Бонка, ім. Теодора Балка, ім. Василя і Лідії Кий, а минулого року — фонд ім. Осипа Гладуна.

Всі встановлені досі українські фонди книжки разом творять суму — 59.000 доларів.

Щоб встановити свій фонд, жертводавець веде домовлення безпосередньо з адміністрацією університету, подаючи листовно свої бажання.

За детальними інформаціями відносно фондів української книжки в Гарвардському університеті треба звертатись на адресу:

Ukrainian Studies Fund, Inc.
Harvard University
1583 Massachusetts Avenue
Cambridge, Massachusetts 02138, USA

Віктор ТОПЧІЙ

ВОСЬМИЙ ДЕНЬ

Гутірка Третя:

ПРО ЗГАДКУ ЧАСУ Й ПРОСТОРУ, ТА ПРО ТВОРЧИСТЬ І НАШЕ ЛЮДСЬКЕ "Я"

У попередній бесіді ми розглянули існування об'єктивної правди-дійсності; зупинилися трохи над тією людською "мудрістю", що веде нас до правди на зразок постулу "крок вперед — два назад"; окреслили метафізику як науку (чи то ділянку філософії), що вивчає глибше значення й остаточну природу дійсності (її суть); коротенько згадали про влучність назви "метафізика"; устійнили розділову грань між фізикою та метафізикою; потім перейшли від фізичної проблематики до метафізичної тематики, через питання про суть фізичних законів та про джерело ефективності всіх фізичних — чи то природних — сил.

Тематика метафізики не обмежується прямим продовженням фізики, річ ясна; кожна конкретна наука, кожний аспект пізнання правди-дійсності неодмінно веде до метафізичних питань — тобто до питань суті, глибшого змісту чи значення даного явища чи прояву життя, питань, що виходить ген за спроможність цих наук зокрема та вузько-наукової методи взагалі. Незабаром і ми кинемо оком на приклад іншого аспекту метафізики; але перше притулімо цю нашу гутірку до попередньої, до фізико-метафізичного переходу.

Близько до поняття потужності фізичних законів прилягають поняття часу й простору, особливо безконечності в часі й просторі — вічності й абсолютної порожнечі поза межами існуючого фізичного світу. Ось таке собі просте запитання: де і як просторово кінчається всесвіт і починається абсолютна порожнеча?

Теоретично, сучасна астрономія може прикинути "діаметр" всесвіту (він ввесь час збільшується з неймовірною швидкістю); але що являє собою абсолютна порожнеча, отой ніби безконечний "чистий простір" за космічним периметром?

З другого боку тієї ж медалі, астрономічні міркування й досліди вже спромоглися доказати початок космосу в часі, раптове виникнення фізичного світу (гумористично назване "Великий

Бух" — "Big Bang"); таким чином, постає питання: що ж привело до того творчого вибуху і що існувало перед ним? Очевидно, фізичні закони мусіли існувати й діяти під час початку світу; але звідкіля вони взяли? І що являли собою отая ніби часова вічність і той ніби безконечний порожній простір до початку фізичного всесвіту?

Фізика ніяк не спроможна дати відповіді на такі по суті все ще фізичні запити. Фізичні поняття не можуть сягати далеко поза межі явищ доступних мірці, хоч би й лише уявно. Конкретно-наукові міркування ніколи не зможуть охопити суть космічної дійсності, збагнути остаточні таємниці навіть і матеріального існування природи, не говорячи про зміст живого буття. Висновки щодо цієї глибшої дійсності вимагають метафізичного наświetлення, філософичного підходу. Ось чому вдумливі фізики займаються й метафізикою — чи вони свідомі того чи ні.

Проте, одне є вимога, а друге є спромога.

Сучасні вимоги до метафізики зовсім не означають, що філософія має готові відповіді хоч би й на самі найпростіші остаточні питання. Кожний метафізик має якусь ніби власну відповідь, якщо не своє власне питання (іншим мало й зрозуміле чи мало цікаве); але переважно повторюють на різні лади вже сказане, написане й переписане сотні й тисячі років тому, або шукають щось "нове" на основі приповідки: хоч би й гірше, аби інше. Врешті, мабуть, так йому й належить бути, бо було б ще менше поступу, якби кожний з нас, самобутній філософ чи ні, не почувався рівнею Аристотелеві (хоч би й потайки від самого себе!), заглядаючи у вічні таємниці всесвіту.

Адже врешті справа у всесвіті, а не в філософії та в філософах. То чим ми з Вами гірші від інших грішних? А втім, може й справді "куди Платон з копитом, туди й Топчій з клешнею"...

Та хіба й рак не має почуття власної тотожності й власної гідності, хоч би й ракової? А ось при цій нагоді чи пригоді нашої "особистої кризи" візьмімо приклад переходу до власної онтології від біології чи порівняльної психології.

Що кожна істота має почуття власної свідомості й власної тотожності, то цікава, хоч, може, й не велика штука чи наука; та висновки з такого ніби простого спостереження не завжди прості. Наприклад, чому це моє почуття власної свідомості й тотожності знаходиться саме в моєму "чорному тілі", а не, скажімо (та не на збутки Гудзикові й Паничикові хай буде сказане!), у собачому? Або Ваша душа в моєму тілі? Чи Ваше або моє почуття та в тілі (чи й в душі) — припустімо чимдуж! — сіямського короля?

Ясна річ, нема живого тіла без власної свідомості (чи то без своєї душі?); але ж і моє тіло цілком очевидно могло мати зовсім "чужу" мені свідомість, так само, як і мільярди інших людських душ мають чужу мені свідомість — ніби свою власну — й чудово всі без "мене" обходяться (може й краще від мене займаються "переливанням з пустого до порожнього"!)). То чому ж тоді саме моя свідомість знаходиться в моїй душі та в моєму півстолітньому тілі? — і замінитися ні з ким ніяк не можна... (Та я не нарікаю! — лише перед люстерком вусів уже не підкру-

чую...). Хто і що рішає, що ТАК йому (чи то пак, мені!) має бути, а не інакше? То ж моя внутрішня камера-хімера могла бути в будь-якій зовнішній опоні (лише, хіба, не в гумовій!), якщо вона мусіла існувати взагалі.

А справді, чи не могла б моя людська свідомість та приміститися в голові отого бідолашного омара з клешнею (звичайним собі раком таки й в уяві бути не хочу! — хай він мені простить моє людське зухвальство), так само як і в черепі того величавого вороного з копитом? Може перед Творцем світу всі ми тварі — хоч би й комашки — між собою рівні? Не фізично, річ ясна, але метафізично. Признатися щиро: гадаю, що ні.

Без жодних гордоців, мусимо ствердити, що людина й її свідомість є "образом Божим" у надзвичайно важливому відношенні: в можливості творчої діяльності. Людина є образом свого Творця в тому, що має змогу приймати участь у керуванні далішим розвитком життя у світі, таким чином продовжуючи творення глибшої суті всесвітньої дійсності, всесвітньої правди-дійсності й правди-справедливості. Бо хто на земній кулі як не людина має певну свободу свідомого вибору добра або зла? Навіть і всемогутність Всевишнього не накладає нам наші рішення! — інша справа, що кожне рішення має свої наслідки.

Та все це зовсім не значить, що кожний з нас мусів бути людиною чи й обов'язково існувати взагалі, ніби лише тому, що в світ народилося дане людське тіло. Тут справу рішає не так людське тіло як людське діло. Трохи згодом ми таки добре розглянемо деякі висновки з цих обставин; тим часом, я не жартую, коли кажу: слава Всевишньому за те, що не призначив мені бренті комариком! А ще хоч би й за те, що не призначив мені — чи то пак, не послав мені вибору — нашкодити тую таки доволі дивну Платонову "Республіку". У тій ідеї розбитого корита ввижається мені... роздвоєне копито. Здається, міг би й він вчепити для суспільства більш ідеальної ідеї навіть і омаровою клешнею. Здорова душа в здоровому ділі.

Та про філософію суспільства й її етику-поетику мова у нас теж буде дещо згодом. Зараз краще будемо вже триматися наміченого метафізичного "курсу на зорі", чи то пак, на позасвітні "часи й простори". Під цю хвилю, перехід до метафізики від простенької фізики виглядає мені більш привабливим ніж перехід від психології до онтології, хоч по суті справи остаточно не може бути важливішого для нас метафізичного питання, ніж кінцеве значення й призначення свідомості й діяльності людського "я".

Отож у наступній гутірці поговоримо ще трохи про час та простір, про вічність та безконечність, а в п'ятій бесіді спробуємо в наперстку охопити можливості й обмеження вузько-наукового підходу до пізнання правди-дійсності (дещо з філософії науки ми вже підібрали подорозі сюди). Це дасть нам змогу глибше збагнути і питання правди-справедливості, питання етики.

З нагодою творчої діяльності зв'язані й питання справедливості та відповідальності.

Петро ОДАРЧЕНКО

УКРАЇНСЬКА МОВА В АМЕРИЦІ

(27)

II. Польонізми в мові американських українців (10)

Дуже часто слова "пивниця" вживається не в українському значенні цього слова, а в польському значенні — в значенні українського слова "підвал". Приміщення під першим поверхом будинку нижче рівня землі має назву "підвал", а не "пивниця". Приклади: "Живуть вони в підвалі... стіни мокрі..." (Григ.). "І жили вони в одному підвалі" (Коп.). Підвальне вікно відчинене" (Вас.). "Підвальне приміщення" (СУМ). "Сутінки підвальні..." (Гол.). "Ми висушили підвальну кімнату Яновського..." (Ле).

Українське слово "пивниця" вживається в значенні *закладу, де продають і п'ють пиво* або в значенні льоху для зберігання алкогольних напоїв. Приклади: "Хіба не з ним заходили вони в пивницю випити по склянці пива" (Шиян). "Ми за столом сидимо у маленькій дорожній пивниці" (Воронько). "Він зупинився на розі біля пивниці" (Скляр). "Піди в пивницю та принеси горілки" (Кост.).

Без усякої потреби часто вживають польонізму "підставовий" — з п. *podstawowy*. Наприклад, кажуть і пишуть: "півстанова база", "підставові завдання", "підставові предмети — читання, писання, арифметика". Ці польські слова треба замінити українськими: "головна база", "основні завдання", "головні (основні) предмети...". Приклади: "Вона виправила оцінки з основних дисциплін" (Донч.). "Основне завдання" (СУМ).

Часто читаємо в газетах такі неукраїнські вислови: "Побут у тюрмі", "під час першого побуту в Австралії", "під час побуту в Голляндії". Слово "побут" — польонізм (і діалектизм) з п. *robyt*. Натомість треба казати: "Під час перебування в Австралії", "перебування у в'язниці". Приклади: "В часи мого перебування в інституті..." (Вас.). "В останні дні перебування на волі Шевченко гуляв на весіллі Куліша та Ганни Барвінок" (Бурл.).

Українське слово "побут" має зовсім інше значення. Воно означає: *загальний уклад життя; сукупність звичаїв, властивих якомусь народові, певній соціальній групі тощо*. Приклади: "Народний побут у фільмах Довженка" (СУМ). "Дослідник українського побуту В. Гнатюк" (Артюх). "Родовий побут у давнину" (Огієнко). "Знання українського побуту в нього (Котляревського) різноманітне й глибоке" (М. Зеров). "Хвильовий збирає окрушини нового побуту" (С. Єфрем.). "Побутові сцени з селянського життя" (Ів.).

Дуже вживані в мові американських українців польські слова "попис" і "пописуватися" — з п.

popis, popisać się. Часто доводиться читати такі абсолютно чужі українській мові речення й вислови: "Організатори пописалися", "публіка недописала", "Вони явно пописувалися", "Артисти пописуватимуться", "Попис акторів", "Попис учнів", "Музичний попис". "Поле для попису. Всі ці польські слова, вислови й речення треба рішуче відкинути і писати по-українському: показові виступи акторів", "показовий виступ студентів" "організатори показали себе", "показовий концерт учнів музичної школи" "поле для показового виступу" і т. д. Приклади: "Вона себе почувала, як у театрі або на показі досягнень" (Ю. Янов.). "Вчив Данило воїнів, щоб ... уміли себе показати" (Хижн.).

У газетних статтях часто вживають непотрібних польонізмів: "перфідія", "перфідність", "перфідний" ("перфідія окупанта", "перфідність Москви", "перфідна забріханість") — з польського — perfidia, perfidny. Українські відповідники до цих польських слів такі: "підступ", "підступність", "підступний", "віроломність", "зрадливість", "зрадництво". Приклади: "Знаю я тепер всі підступи лукаві" (Л. Укр.). "Облудний і на найнижчі підступи здатний чоловік" (С. Єфр.). "Шіллерова драма "Підступність і кохання" (Крим.). "Хто хитрощами та підступом воював, той від підступу й погіб" (І. Фр.). Слова "підступ", "підступність" означають зловмисність, прикриту показною доброзичливістю. "Довкола був ворог — хижий і підступний" (Бедз.). "Таким душам невластиві ні хитрощі, ні підступність, ні холодне лукавство" (М. Руденко). "Хан віроломно затримав гетьмана і позбавив його можливості керувати боєм". "Віроломний напад ворога" (СУМ).

У реченні "Пітьо (?) *перепав у виборах*" — польонізм "перепав" з п. *przepaść w wyborach* треба викинути і замінити його українським висловом: "зазнав поразки", "зазнав невдачі".

В українській мові слово перепадати має зовсім інші значення: випадати нерівно (про опади), ставати чиясь власністю, переходити в чийсь користування. Приклади: "...сніжок став перепадати" (Л. Укр.). "...сніги перепадали невеликі" (Тют.). "Перепадала Серединському не одна зайва копійка" (Неч.-Лев.). "...і гроші має і хліба перепадає йому чимало" (Коц.). Є також фразеологізми з словом "перепадати": "перепадати на горіхи", себто одержувати покарання, страждати від чогось.

Дуже часто в пресі трапляються такі польські вислови, чужі українській мові: "поповнили помилку", "поповнюють злочин", "не поповнив злочинц", "поповнив самогубство". Українські відповідники такі: "зробити помилку", "зробити злочин", "учинити злочин", "не заподіяти злочину", "заподіяти собі смерть". Приклади: "Юзя робила орфографічні помилки" (Л. Укр.). "...я б сама собі смерть заподіяла" (Н.-Лев.). "Учинив злочин" (СУМ).

Українське слово "поповнити" ("поповнювати", "поповняти") має зовсім інше значення: *наповнювати щось, входити до складу чогось, збільшувати кількість*. Приклади: "Кілька струмків завжди поповнювали озеро" (Донч.). "Козаки не захоті-

ли визнати Врангеля і не бажали поповнювати його поріділі в боях частини" (Гонч.). "Учні йшли до інституту, щоб поповнити свої знання" (Вас.).

Часто в реченні буває кілька польонізмів, і тоді без польського словника неможливо зрозуміти речення. Наприклад: "Москва *поповнює* (?) злочин над африканською молоддю, використовуючи її як гарматне м'ясо проти *заправленого* (?) у партизанських боях противника". Що ж таке "заправлений у боях"? У польському словнику шукаємо цей польський вислів і знаходимо його: *zaprawiony do walki*, це означає: "досвідчений у військовій справі".

Українське слово "заправлений" має зовсім інші значення: "заправлена сорочка в штани", "заправлене (застелене) ліжко", "заправлена чорнилом ручка", "заправлена пальним автомашина", "заправлене гноєм поле" і т. д.

Дуже засмічує мову газет уїдливий і надокучливий чужий українській мові фразеологізм: "*поробити заходи*", "*уряд поробив заходи*", "*не поробить заходів*", "*пороблено заходи*", "*поробити всі заходи*", і це нещасне "поробили", "поробити" (з п. *porobić*) без кінця й краю засмічує газетну мову. Таж в українській мові є свій оригінальний фразеологізм, відомий усім українцям: **ВЖИВАТИ ЗАХОДІВ!** Приклади: "Нашим завданням було підмічати все підозріле... та вживати відповідних заходів" (Ю. Янов.). "Треба негайно вживати рішучих заходів" (Донч.).

Українське слово "поробити" вживається в інших значеннях: "Сусіди поробили нові двері" (Н.-Лев.). "Я півроку поробила та й знову на волі" (П. Мирн.). "Коли треба їхати, то треба. Нічого не поробиш" (Коц.). "Аж семеро коней забрали ... Старцями нас поробили" (Гол.).

В реченнях: "недоречність його *поступовання*", "засудили поступовання Сирії без усякої потреби чомусь вживають непотрібного польського слова замість українських слів: "дії", "поведінка", "вчинки".

Але мабуть найбільше засмічує емігрантську мову масово поширений (як епідемія) польонізм: "потягнення" з п. *rosiągnięcie*. Ось кілька прикладів цього мовного сміття: "цинічне *потягнення* уряду", "негативна реакція на *потягнення* президента Форда", "політичні *потягнення* Білого Дому", "драстичне *потягнення* супроти Сахарова", "останнє *потягнення* советського уряду", "нерозважне *потягнення* в намаганні поширити свою гегемонію", "вжив важливі *потягнення*", "уряд не може зробити жадного *потягнення*", "потягнення Картера з (?) ембарго пшениці до СРСР" (абсолютно безглузде речення).

Відповідниками до цього польського слова є українські слова: *кроки, заходи, вчинки, дії*.

По-польському звучить і речення: "Який жанр тебе *потягає*? з п. *rosiągnąć*. А чому не сказати рідною мовою: "Який жанр тебе *приваблює*? *захоплює*?"

В українській мові є слово "потягати", але воно вживається в інших значеннях: "потягати носом повітря", "потягає люльку, цигарку", "холодненький морок потяга з долин" (Граб.).

Цілком по-польському звучать такі речення і вислови: "Президент приглядатиметься маневрам". "Люди мали приглядатись нашому маршеві". Тисячі осіб приглядались фестивалеві". Польонізм "приглядається" ("приглядатися") — з п. *przeglądać, przeglądać* się має українські відповідники: "оглядати", "дивитися на щось". Замість польського вислову "приглядатися (?) гарним строям (?)", краще казати: "оглядали гарний одяг (убрання)". Слово "стрій" вживається в українській мові лише в розмовному стилі мови.

Українське слово "приглядатися" має зовсім інше значення: *пильно дивлятися*, намагаючися краще щось розглядіти. Приклади: "Приглядався Сашко до нитки в прядці, удаючи старечу далекозорість" (Сміл.). "Вона довгенько приглядалась, прижмурювала свої старечі очі" (Н.-Лев.). "Віконниця прикривалась ... густим кущем глоду, так що як не приглядайся, а не побачиш, де вона одиняться" (Стор.).

У реченнях та висловах: "продісталася вістка", "продісталися самвидавні матеріали", "продісталися таємниці, документи", "Р. продістався до Польщі" вживається непотрібний чужий українській мові польонізм "продістатися" з п. *przedostać się*. Українські відповідники до цього польського слова такі: *проникати*, *проникнути*, *"дійти"*, *"доходити"*, *"просочуватися"*, *"пробиратися"*, *пробратися*. Приклади: "Доходили чутки". "Дійшла вістка". "...а звістка від сина так і не прийшла" (Ле). "Якийсь панок намагався проникнути у двір, але біля воріт вартові його затримали". (Коч.). "...коли-не-коли та й просочувалися сюди новини з берегів Вісли" (Тул.). "Але ми хочемо знати, як просочилася таємниця явки до зрадника" (Ю. Янов.).

Через недостатнє знання української мови часто кажуть "прокуратор" — з п. *prokurator*, замість широко відомого й широко вживаного слова "прокурор".

В емігрантських газетах часто читаємо такі неокоривні вислови: "релігійні практики" (з п. *praktyki religijne*), "советські практики" (?), "ганебні практики поширювалися", "колоніальні практики (?) Москви", "практикувати (?) релігію" (з п. *praktykować*) і т. д. Замість цих чужих для української мови висловів треба казати: "церковні обряди", "радянські дії", "колоніальна політика Москви", "виконувати церковні обряди".

Українські слова практика, практикувати мають зовсім інші значення. Приклади: "З своєї редакторської практики" (Л. Українка). "Це збагачує практику садівництва" (Довж.). "Почали практикувати так зване смужне хліборобство". "Розгляд мовної практики молодих поетів" (Перв.). "Теорія і практика". "Медична лікувальна практика". "Дівчата, готуючися стати вчительками, відбували в цьому місті практику" (Панч.). "Його прислали сюди на практику".

Замість польського вислову "публічна опінія" (з п. *opinia publiczna*) треба казати: "громадська думка".

В українській літературній мові не вживається польонізм-діалектизм "пуделко". Українські відповідники: *коробка*, *коробка з картону*, *картонка*,

коробочка. Приклади: "Софія несла коробку з капелюхом" (Л. Укр.). "К. вийняв із кишені коробку сірників" (Гол.).

В одній газетній статті у невеличкому уривку п'ять разів повторюється слово "ривалізувати" (з п. *rywalizować*): "не ривалізувати з УККА", "ривалізувати за контролю", "чесно ривалізувати за придбання членів" і т. д. Замість цього чужого не вживаного в українській мові слова треба казати: "бути суперником", "суперничати", "змагатися".

В реченні: "Мазепа досконало володіє латинською мовою і може ривалізувати з отцями-єзуїтами" замість "ривалізувати" треба казати: "змагатися". Треба виправити й таке речення: "Найгостріша *ривалізація* існує між комуністичними державами". Замість чужого слова треба казати: "суперництво". Приклади: "Суперництво шляхти на ринках" (Тул.). "У нас нема ніяких підстав для суперництва, і ми станемо друзями..." (Бурл.).

В реченні "Коли *роззлостився* — порахуй до десяти..." — слово "роззлостився" (з п. *rozzłościć się*), хоч і вживається в розмовному стилі мови, проте варто мати на увазі, що є багато синонімів, які значно частіше вживаються в українській літературній мові. Приклади: "Море так розсердилось" (Л. Укр.). "Розсердився і роз'явився" (І. Котл.). "Старий Бульба розсердився" (Довж.). "Як наш Латин тут розгнівався" (І. Котл.). "Тоді він розізлився" (Л. Укр.). "Розсердився, розгнівався мій милий на мене" (Нар. п.). "Дніпро на нас розсердився" (Шевченко).

Замість польського вислову "нафтова ропа" (з п. *góra naftowa*) треба казати: "нафта". Слово "ропа" має інші значення: *соляний розчин високої концентрації*, насичена солями вода солоних озер, розчин солей для технічних потреб. Див. СУМ, VIII, 880-881.

(Далі буде)

VILLAGE DELI

СМАЧНІ М'ЯСНІ ВИРОБИ

фірми

СЕМИГЕНА

Крамниця на розі вулиць
Бересфорд і Блур Зах. в Торонті

Власник

ПЕТРО СТЕПУРА

258 BERESFORD AVE. — TORONTO, ONT.

Ікер

"МАТІЙОЛКА"

(Гумореска)

— Чесно признатись вам — я не знаю, коли припадає перша річниця першої зустрічі з "висланцями режиму", як називала їх тоді наша патріотична преса. І чи справді вже надійшла пора відзначати цю подію ювілеєм (якби в нас настала така криза, що нам забракло б, не доведи Господи, інших ювілейних дат)! Втім, мені так здається, що в нас, тобто в Канаді, ці зустрічі або, як хочете, контакти, почалися бодай пів року раніше, ніж у вас у Стейтах.

— Так чи так, щоб не ширилось баламутство, — заявила господиня дому пані Галя, — я хочу, щоб ви, панство, знали, що мій чоловік і я були одними з перших у нашому місті "зустрічалниками"... Так, ми пригостили в нашій хаті невеличку бригаду "культурників", що складалася зі званої нам ще зі Львова письменниці, менше відомого театрального актора і незнаного нам зовсім індивідуума, мабуть, "янгала-хранителя" двоїх перших діячів культури. А може він ним і не був, тоді нехай Бог простить мені погану підозру, яку ми інстинктивно відчуваємо чи не до кожної живої істоти з-поза того боку барикади, не виключаючи інколи й членів ближчої чи дальшої родини.

Може тому, що "з нашого боку" зібралась була того вечора винятково весела кумпанія, а може й тому, що добрих трунків у нас тоді не бракувало, атмосфера зустрічі була справді дуже приємною і, як то кажуть, невимушеною. Та в одному моменті "сестра з України" зиркнула на золотий годинничок (кажуть — дарунок свояка з капіталістичної Америки), і в ту ж мить обидва "брати з України" позривались на рівні ноги, стали прощатись...

Аж тут чую, а заслужений діяч українського театру, огрядний собі старший пан, тисне мене делікатно за ручку й шепче на вушко:

— Галино Вікторівно, дозвольте на хвилиночку на... розмову, тільки між вами і мною!

І поволик мене з вітальні до передпокою — напівживу, кажу вам, бо мені все тіло стерпало чи то з перестрахи, чи від раптового шоку!... Ох, матінко, подумала я собі, оце ж він напевно захоче тепер мені зрадити якісь советські воєнні секрети, або, що гірше, — схоче витягнути з мене наші, канадські! Або, не дай Боже, старому раптом забаглося вибрати свободу і заховатись від хранителів акурат у нашій хаті! І де ж я його притулю, куди покладу спати, коли завтра чоловікові ім'янини і до нас звалиться хмара гостей, трохи не з цілої західної гемісфери!

А мій діяч радянської культури з набожністю витягає з кишені на грудях якесь завивальце, а з нього плястикову торбинку, видимо також аме-

риканського походження, а з торбинки витрясає два чи три кушики квітки матійолки!

— Галино Вікторівно, — каже тремтячим голосом, — оце вам дарунок від моєї дружини з нашого городця під Києвом, над Дніпром... Вона, моя дружина, благала мене, щоб я взяв оце й передав отакій, як ви, хорошій щирій українці в Канаді. Прийміть, будь ласка, цей скромний дар з України, посадить цю матійолку у вашому городі, нехай вона нагадує вам своїми пахощами рідний край.

Ну, ви напевно уявляєте, що я тоді вчинила?... Так, я сплямила честь політичної еміграції, зрадила наші ідеали, кинулась радянцеві в обійми і палко його поцілувала!... Цим цілунком я дякувала йому і за євшан-зілля з України, і за те, що він не захотів добувати з мене канадських секретів і не бажав зрадити советських, а вже найбільше за те, що назвав мене "хорошою, щирою українкою", мене, — уявіть собі, — родовиту краків'янку, яка ще й досі не навчилася правильних українських наголосів і вже, мабуть, ніколи так і не збагне, як має бути правильно — воді чи вода?

Ще того самого вечора, коли забралися від нас гості, я посадила матійолку з України в нашому квітнику і, з уваги на посуху в Канаді, скропила землю під нею власними слізюньками... А рановранці, як лише проснулась, вибігла до городу подивитися, чи прийнялося моє євшан-зілля і чи гарно воно росте.

Ой, стала я в городі та й трохи не обімліла! В тому місці, де я вчора посадила матійолку, грядка була спорена чиймись лютими пазурами й пошматована, як моє бідне серце! А з кущиків євшан-зілля з-над Дніпра, ні тілечки не лишилося! А побіч тієї страшної руїни сидів собі гордо й пишно, ви уявляєте хто?... Наш родинний пудель Рексьо, сидів, бестія, і дивився мені просто ввічі своїми вірними собачими очима, ніби ждав нагороди чи похвали за таке хуліганство.

І тоді я зрозуміла, що один з членів нашої родини, той же Рексьо, дефінітивно здеклярувався — проти зустрічів!

(Збірник ОУП "Слово", ч. 8. Адреса: "Slovo", 12820 — 93rd St., Edmonton, Alta. T5E 3T2)

Ще можна набути книжку

ПЕТРА ВОЛИНЯКА

ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

на доброму папері, 25 фот,
у твердій оправі.

Ціна книги 12.75 дол., включно
з пересилкою.

Книга має 680 сторінок,

Поштові перекази або чеки
виписувати на "НОВІ ДНІ".

Лев ЯЦКЕВИЧ

КРИЗЬ УЩЕЛИНУ НОВОГО І СТАРОГО СВІТУ

Уявм собі, що ми приїхали космічним кораблем на планету "Х", іншої зоряної системи, з цивілізацією більш розвинутою за нашу, з великанськими будівельними комплексами, мобільними пішоходами, пристроями для переміщення матерії в просторі, силовими полями, які жодна сила не може проникнути, з приладами до літання з антигравітаційним погоном, з автомобілями з соняшними рушіями, з кібортами, себто півмашинами та півлюдьми, з відсутністю воєн, недуг і процесу старіння.

Думаю, що ми були б зашоковані тим новим світом з фантастичними технологічними досягненнями, що зумів повністю розв'язати всі наші земні проблеми та недоліки.

А тепер, уявм собі реакцію наших предків, з-перед 300 років, якщо б вони мали змогу встати з гробу та подивитися на наш сьогоднішній світ, сповнений таких технічних див, як залізниця, літак, автомобіль, радіо, телебачення, телефон, стереофонічний апарат, фотографічна камера і кольоровий звуковий фільм. Думаю, що вони були б більше зашоковані, як ми на гіпотетичній планеті "Х". Наш сучасний світ був би для наших предків такий неймовірний і незрозумілий, що багато з них хрестилися б мов перед нечистою силою.

Але ми живемо серед усіх цих технологічних чудес і навіть не звертаємо на них уваги. Для нас це речі буденні та самозрозумілі. Ми нарікаємо на важкі часи, але не усвідомлюємо собі, що ми, в порівнянні з нашими предками з-перед 300 чи навіть 200 років, живемо, як справжні королі. Згадати хоч би такий геніальний винахід, як електрична лампочка, якої сторіччя ми відзначали минулого року та яку "запалюємо" за доторком чи потиском електричного вимикача. В порівнянні з восковою свічею, що коптить та затроює повітря 2-окисом вуглецю, лампочка це фантастичне досягнення людського розуму, з якого (досягнення) користають не тільки вибрані чи багаті люди, а всі мешканці індустріально розвинутих країн. У давніх часах, коли ще не були відомі печі з димарями, королі та їх родина таки добре мерзли в недостатньо опалених кімнатах, устаткованих великими кам'яними ватранами. Сьогодні майже кожний з американських чи канадських робітників має не тільки власний дім, але й власне центральне опіщення, а часто-густо і повітроохолодження, де технологічний чародій — термостат регулює температуру кімнат автоматично до тієї висоти, на яку наставив його власник дому.

В данім світі рушійною силою технології була сила людських і тваринних м'язів, а мірою добробуту мешканців — кількість невільників, прикріплених до господарства. Один з них розводив вогонь, другий (чи друга) займався куховаренням, третій рубав дрова, четвертий носив воду з криниці, а ще інший забавляв родину грою на якомусь інструменті.

Сьогодні найбідніший робітник в індустріально розвинутому світі має щонайменше кілька сотень електричних та механічних невільників у формі електричного світла, біжучої теплої та холодної води, газової чи електричної печі, радіо, телевізії, автоматичного опіщення та охолодження тощо. Цих "невільників" не треба ані харчувати, ані одягати, ані забезпечувати "дахом над головою". Крім цього, вони до наших послуг кожної хвилини, вони виконують доручену їм працю швидко, справно, чесно, а найважливіше — незвичайно дешево. Таких невільників не мали давніші королі, ані найбільші багатії світу.

Виявляється, що найбільшою рушійною силою в світі є людський ум; він запряг сили природи до колісниць наших потреб та своїми технічними досягненнями збудував новий світ, у якому людина, хоч часто нарікає на втручання технології в її особисте життя, втішається вигодами та життєвим стандартом, про який навіть не мріяли наші предки.

За володіння славного французького короля Людовіка XIV, збудовано на передмісті Парижу величавий палац Версаль, що був на протязі багатьох років зразком до наслідування в цілій Європі. Але бракувало в тому палаці однієї речі — "туалету". Тому під час балів, головню в перервах між модними в той час танками: габотами та менуетами, сторожі, зі зброєю в руках, берегли чистоти його темних коридорів.

У тому ж Парижі, в міських музеях збереглося дуже характеристичне розпорядження міського правління з 1772 р. про заборону виливати крізь вікна домів, по 6-ій годині ранку, зміст певних нічних посудів. Можна уявити собі як виглядали в тому місті санітарні справи, коли взяти до уваги, що випорожнювати "нічники" крізь вікна перед 6-ою годиною ранку не заборонялося!

У середньовіччі довгий час були модні фраки та білі, напудрені перуки, які носили чоловіки та жінки. З невідомих досі причин аристократичне жіноцтво того часу вірило, що миття водою наносить шкоду колірові (цері) обличчя. У висліді, жінки не вмивали ані обличчя, ані волосся цілими роками, створюючи пригожі умови для розвитку насікомих. Можна уявити, з якою швидкістю ті людські паразити множилися під теплим покривом перук та які муки переносили гарні пані, яким двірська етикета не дозволяла чухрати прилюдно волосся під перукою. Тому кожного ранку покоївки вилувлювати паням в волосся насікомих та вбивали їх малесенькими срібними молоточками, інкрустованими слоневою костью.

Щойно під впливом творів французького філософа Руссо жінки почали вмивати обличчя водою, до якої згідно з тодішньою модою вливали,

для заховання гарної цери, пів кварти козячого молока.

Ідучи з духом часу, пані на баях казали своїм няням приносити немовлята, яких вони, таки на залі, кормили власними грудьми.

Ті всі речі згадуються сьогодні як курйоз. Але курйозами виявиться й багато речей, які ми робимо сьогодні. Бо світ йде вперед і на тому основується поступ; коли б не було поступу і змін, людина ніколи не вийшла б з печер та не зуміла б захоронити себе від холоду, голоду і всіх небезпек, що їх приносить з собою життя. Тому не дармо грецький філософ Геракліт сказав, що все пливе (панта рей!).

А. ГЛИНІН

ДО ЮВІЛЕЮ ВЕЛЬОСИПЕДА

Баденський барон фон Драйс винайшов 1817 року "бігову машину". Її врухомлювано безугавними поштовхами ногами (відбивання ногами від землі). Допіру 1850 р. Фішер із Швайнфурту (Німеччина) до переднього колеса тієї "бігової машини" приробив колінчасту педаль.

Від француза Місо 1861 р. постав вельосипед (високе колесо). Та вже 1864 р. Стерлі й Суттон (Англія) будують низькоколесний вельосипед із ланцюговою передачею до заднього колеса.

Минуло 70 років (округлено) від першої "бігової машини", коли вперше Дунлоп (Ірландія) в 1888 р. застосував для вельосипеда пневматичну шину. Для освітлення на вельосипеді 1896 р. пристосували карбітову лампу. 1904 року Ганс Вахс у тому ж Швайнфурті (майже через 55 років після колінчастої педалі) винайшов холостую ходну втулку (маточину) для вельосипеда, а вкортці після неї сконструював він також ножне гальмо, яке діє в зворотній бік у вельосипеді.

У високорозвинених західних країнах бурхлива моторизація вже проспівала "упокой" вельосипедові. Та цю кризу засіб винятково дешевого пересування малої людини переборов, бо "зроблено відкриття", що вельосипед дарує людині здоров'я.

Звичайно, індустрія не дрімала, не занедбувала вельосипеда. Сьогодні на ринку ви знайдете зовсім легенькі вельосипеди з алюмінію, розбірний вельосипед, вельосипед для перегонів як спортсменів професіоналам, так і спортсменам аматорам.

Також в Україні є різного роду вельосипеди. Своєрідністю конструкцій вельосипедів та пристроїв до них в Україні займається Центральне конструкторсько-технологічне бюро велобудівництва в Харкові. Так для листонош сконструйовано спеціальні вельосипеди, як двоколісний поштовий, двоколісний поштовий з причіпною одноколісною коляскою, триколісний вантажний поштовий і триколісний вантажний. На кожному з них, крім кожного приводу

від педалей, встановлено двигун потужністю до 1,3 кінської сили. Конструктори Харкова створили також спеціальні вантажні вельосипеди для торгівлі (на базар), а також вельосипеди для доставки молока, морозива, хлібо-булочних виробів тощо. Багато вельосипедів вивозиться за кордони України, але виручену вартість за них забирає Москва.

Пригадуєте з Олеса Гончара роману "Собор", де він пише про вельосипеди:

"Опівночі, коли промчить, прошурхоче вельосипедами нічна зміна у бік заводів, і, зморена денними клопотами. Зачіплянка нарешті поринає в сон, і висне над нею з просторів неба місяць зеленорогий, собор стоїть над селищами в задумі один серед тиші, серед світлої акаційної ночі... Тепер вельосипеди нічних змін нечутно обтікають його щодня і щоночі... З невидимих завулків, стежок, дворів вилітають на соборний майдан вельосипедисти, котять у бік заводів — тільки шини шелестять. Понасувавши кепки, пригинаючись кожен аж до керма, мчать по бруку Широкої, мчать і по стежині попід шатрами дерев, близько прослизавши мимо Їльки, всі в темному, робочому, легкі, мовчазні, мов безтілесні нічні духи цих заводських передмість.

— Нічна зміна йде, — якось ваговито, з сумовитою гордістю каже Катратий їм услід.

А вони і далі хвиля за хвилею, з шурхотом шин, з пружним вітерцем стрімкого лету все на заводські багровища, під своє буре могутнє небо, що ніколи над ними не гасне..."

ВЕЛИКИЙ КРОК У ДАВНИНУ ЛЮДИНИ

Знамениті археологічні знахідки в Африці, Азії та Америці змушують учених переписати історію людини, яку було написано раніше.

Відкриття, які були зроблені за останні шість років, себто — щелепна кістка та закам'янілі сліди ніг двоногого створіння, вимагають, щоб учені пересунули в глибшу давнину початки розвитку людини.

Кам'яне та кісткове знаряддя, що знайдене в Півн. Америці свідчить про появу людини там тридцять тисяч років тому. Майже на двадцять тисяч років раніше, як вчені рахували.

— В наступному десятиріччі буде можливість глянути дванадцять мільйонів років глибше в давнину існування людини і зрозуміти досить добре звідкіля ми прийшли, — сказав археолог Річард Лікей. Він упевнений, що ми побачимо, коли людина стане таким же історичним фактом, як і всі істоти, що ще живуть з нами, і ті, що зникли з лиця Землі.

Сліди дитинства людини. До початку 1970-х років палеонтологи, що досліджували античність людини та її прапредків, вважали, що людоподібна істота, яка ходила на двох ногах, існувала три мільйони років тому. Останні знахідки за двоногого створіння свідчать, що початок його йде на півмільйон років глибше в давнину.

В Бірмі знайдено щелепну кістку, яка досягає віку сорока мільйонів років. Це насовує думку, що початок існування людоподібної істоти йде значно глибше в минуле, ніж було прийнято на думку вчених. З тих же розкопок у Бірмі виявилось, що людоподібна істота не прийшла з Африки, а з Азії.

Останні знахідки розглядали з допомогою найновіших лабораторних приладів. Вони дали точніші визначення, як ті, які робилося неозброєним оком. Орудуючи такими лабораторними знаряддями, антропологи упевнені, що вони зуміють заповнити величезну прогалину у знаннях з історії людини.

Знахідки допомогли вченим змінити теорію походження людини, як також про те, що людоподібне створіння ходило випрямлене на двох ногах уже до того часу, поки повністю розвився в нього мозок. Відгалужування від мавпової гілки відбулося значно пізніше як гадали раніш.

Деякі вчені гадають, що люди з Азії перейшли в Америку суходолом двадцять вісім тисяч років до нашої ери, і що вони були гарними мисливцями та винищили деякі тварини.

Всі ці відомості будуть мати великий вплив на роботу соціологів, які пояснюють поведінку модерної людини в залежності від того, у що вона мала звичку вірити, будучи ще примітивною. Наприклад, учені кажуть, що мільйони років людоподібна істота намагалася підібрати собі пару з гарним здоров'ям та привабливу на вид, з метою заповнити продовження свого роду.

Прихильники релігій вірять, що людина була створена на подобу Божу, а не виплекалася з простих життєвих форм. Однак більшість учених не погоджуються з теорією створення людини й переконані, що і розвиток не був прямим, як спочатку гадали. — Родинне дерево краще б нагадувало невідокремлений кущ з паростками, що ростуть в різних напрямках, як висловився один учений.

Учені кажуть, що вони лише тепер почали уявляти важливість знахідок про двоного створіння, як основу анатомічного розвитку, що врешті веде до повного розвитку відокремлення людини від мавпи.

Така особлива здібність, як ходження на двох ногах, звільнила руки на виконання багатьох потреб: носити, щось робити, виготовляти знаряддя та користуватись ними. З тих примітивних, кам'яних чи кісткових знарядь праці виросла велетенська модерна технологія.

Група вчених у 1979 році знайшла закам'янілі сліди двоногої істоти біля Ольдувей Гордж у Танзанії, які були зроблені парєю істот у вулканічному попелі більше як три і пів мільйонів років тому.

Ці тварини, згідно з думкою вчених, ходили двома ногами не менше як півтора мільйона років до того, поки з'явився мозок більший за мав'ячий і перед початком виробу знарядь. Цей погляд порушує теорію антропологів, що нібито прапредок людини змушений був намагатися йти двома ногами, щоб звільнити руки для знарядь.

Ці та інші знахідки змусили антропологів погодитися, що найперший прапредок людини з'явився

десять мільйонів років тому. А почав він ходити три з половиною мільйони років тому і, можливо, почав робити знаряддя два мільйони років тому. Перша "справжня" людина з'явилася півтора мільйонів років тому, а модерна людина з'явилася десь тридцять вісім тисяч років до Христа.

Учені сподіваються в наступному десятиріччі більше мати відомостей про історію людини, які будуть знайдені з допомогою нових приладів та нових засобів. Наприклад, Леонід Грінфілд при Темрел університеті порівнює біохемічні будови у мавп, людей і органічних скам'янілостей.

Антропологи кажуть, що, можливо, цілковитої картини історичного походження людини не будуть мати. Але, як висловився Давид Пільбім, — в наступних десяти роках ми знайдемо все, що відбулося в розвитку людини. Ми покладемо м'яку тканину на кістки і зробимо її живою.

Переклав **Юрій СТАРОСТЕНКО**
(U.S. News and World Report)

БИТВА ЗА ЦАРСЬКІ СКАРБИ

75 років тому, в Японському морі відбулась битва між російською та японською флотиліями. В тій битві японський адмірал Г. Того потопив 20 із 38-ми російських військових кораблів, у тім і крейсер "Адмірал Нахімов", який тепер лежить 97 метрів під водою, на дні Японського моря.

З часу тієї битви кружляли чутки, що на одному із кораблів царської флотилії були великі скарби. Ті чутки залишили матроси, що врятувалися і після бою попали в полон до японців. Про те, чому крейсер завантажений скарбами був в тій військовій флотилії, існує багато різних припущень, але справжньої причини, мабуть, так і не знайдено.

Тепер японці пригадали, що крейсер "Адмірал Нахімов" пробував не брати участі в битві та втекти з поля бою. Японці його наздогнали та й затопили.

Японська приватна фірма розпочала розшукувати потоплений крейсер. Три місяці тому пошуки увінчалися успіхом. Крейсер дійсно заповнений золотом і іншими цінними металами. Вже нараховано 550 скринь, вивонених валютою в золоті. Досі не перераховано великих злитків золота, платини і інших металів.

80-річний Р. Сасакава, який організував пошуки, оцінив вартість знайденого на 36 мільйонів доларів. Уряд СРСР уже заявив свої претенсії на знайдений скарб. Але японський уряд вважає скарб за військові трофеї японської флотії. А керівник фірми, яка розшукувала ті скарби, каже — "скарби належать тим, хто їх знайшов", і вже запропонував советам половину, якщо вони негайно звільнять південний Сахалін і острови Гоккайдо, окуповані ними. Чим скінчиться битва за скарби? Поживем, побачимо.

(Подано за журналом "Український демократ")

ВАСИЛЬ ТЕРТИШНИК

15. VII. 1962 — 25. VII. 1981

У нез'ясованих обставинах загинув в автомобільній катастрофі 19-літній юнак Василь Тертишник, який був єдиним сином Олексі й Марії Тертишників і єдиним братом сестер Ірини й Ольги (обидві старші за Василя, уже заміжні).

Нещасливий і трагічний випадок стався опівночі з суботи на неділю — з 25 на 26 липня ц.р. в околиці Констанц Бей, що на захід від м. Оттави й поблизу ріки Оттави. Василь їхав сам автотом, яке з невідомих причин на великій швидкості зійшло з дороги і з розгону вдарилося в придорожнє дерево. За твердженням свідків, у висновках поліції, яка прибула на місце випадку негайно, смерть водія автотом Василя наступила по 10 хвилинах катастрофи.

Мавши освіту за 12 клас середньої школи (Брукфілд), Василь цієї осені приготувався вступити до оттавського технологічного коледжу (Алгонкін) і продовжувати навчання, щоб здобути фах.

Протягом літніх вакацій праці Василь не знайшов, не пощастило знайти, тому часу на дозвілля мав більше, ніж звичайно. У суботу 25-го липня Василь допізна проводив дозвілля з приятелями на побережжі р. Оттави в котеджі одного зі своїх товаришів, автотом якого сам виявив бажання з'їздити по пальне для моторового човна на неділю; поїхав, але не судилося повернутися.

Так нещасливо в добрій і шанованій Тертишниковій родині кінчився перший день вікенду. Родина була в своєму котеджі й мала намір провести там два дні, відпочиваючи.

Вістка про загибель Василя досягла родину, облетіла Оттаву й околиці в неділю 26 липня, стривожила всю рідню, приятелів і знайомих, які з безмежним сумом і жалем відгукувалися й ділили з батьками й усією родиною покійного велике горе.

Батьки покійного Василя прибули до Канади 1950 року, перші три роки прожили в Норанді, потім переїхали до Оттави, де й тепер живуть, маючи чималу й дружню рідню. Батько покійного — Олексі Артемович Тертишник — родом з Полтавщини, а мати — Марія Йосипівна (з дому Дяківнич) — походить з району Турки, що в Карпатах.

Дружна рідня Олексі Артемовича, батька покійного Василя, досить широко відома в Оттаві. Не випадково такою великою громадою прибували оттавці, щоб разом із родиною Олексі Артемовича й Марії Йосипівни попрощатися навіки з їхнім улюбленим сином і братом Василем, проводжати його в останню путь — на панахиду, за-

упокійну відправу в церкві, на цвинтар, як і зійтися на поминальну тризну.

Похорон відбувся 29 липня. Тіло покійного Василя поховано в українській дільниці оттавського цвинтаря Interment Holy Trinity.

Відправляв панахиду в каплиці похоронного бюро, правив заупокійну службу в українському православному соборі Успіння Пресвятої Богородиці й виконав обряд поховання тоді ще настоятель цієї церкви о. Павло Шадурський, якому батьки й рідня покійного висловили велику подяку, зокрема, за таке добре й мудре слово під час похорону.

І треба було бачити, як при кожній нагоді учасники похоронних обрядів підходили до батька й матері покійного Василька з найсердечнішим співчуттям. Всім бо відомо, як обох батьків любить не тільки церковна православна, а й уся оттавська громада. А Олексі Артемовича зокрема й особливо ще й за його, можна сміливо це й прямо сказати, самаритянське серце й наставлення до всіх, хто так часто звертається до нього в потребі — як до щирого товариша, чесного дорадника й експерта-автомеханіка.

Наше і всієї редакції "Нових днів" найсердечніше співчуття батькам та всім рідним небіжчика Василя. Нехай легкою буде йому канадська земля. Вічна Йому Пам'ять.

Дм. КИСЛИЦЯ

**СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ
ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ"**

п-і О. Булавицька, Міннеаполіс, США	\$26.00
М. Мотта, Торонто, Канада	25.00
П. Сарнавський, Монреаль, Канада	10.00
І. М. Бринза, Австралія	8.34
О. Фіріцак, Чикаго, США	8.00
п-і В. Курилів, Торонто, Канада	8.00
В. Гончарук, Кіченер, Канада	8.00
Л. Кіріченко, Гамільтон, Канада	8.00
Б. Томашевський, Оттава, Канада	8.00
п-і Р. Темертей, Квебек, Канада	8.00
С. Глушко, Торонто, Канада	8.00
Г. Ганкевич, Монреаль, Канада	6.00
Р. Василенко, Оттава, Канада	6.00
В. Новак, Ватерлю, Канада	6.00
С. Ступак, Дес Плейніс, США	5.00
Д. Сопельник, Австралія	4.16
Г. Романенко, Торонто, Канада	3.00
М. Ходаченко, Торонто, Канада	3.00
Г. Шмигуль, Сиракюз, США	3.00
П. Глушениця, Торонто, Канада	3.00
В. Сокіл, Мігл, Виледж, Канада	3.00
Н. Солоний, Едмонтон, Канада	3.00

Спасибі всім за допомогу.

Редакція і адміністрація "Нових днів"

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

if not delivered please return to:
NOVI DNI

Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

ДАР З НАГОДИ 83-ЛІТТЯ

4-го липня 1981 р. я закінчив 83-й, особливо тяжкий для мене, рік і започаткував 84-ий рік мого життя.

Дякую за це Всевишньому, бо віра в Нього об-
легшувала мені тягар життя, значну частину яко-
го я провів за межами Батьківщини-України, і
скріпила мою надію на краще майбутнє україн-
ського народу.

З цієї нагоди, на знак глибокої вдячності Вам
за вмиле редагування цього важливого для укра-
їнської спільноти журналу, ласкаво прошу при-
йняти на розбудову його мій скромний дар у
сумі \$25.00.

З пошаною і братньою любов'ю у Христі

Михайло Муха, Торонто

ПІДЗЕМНЕ ГОРОДНИЦТВО

(Канадська сцена). — Старі вигулекопи були зди-
вовані, коли вони вперше побачили чоловіків у
халатах і шоломах, які виходили на поверхню зем-
лі з Крейтонської Нікельової Копальні. Що в дій-
сності звернуло їхню увагу, це були червоні помі-
дори, салата і огірки, що їх несли ці одягнені в білі
одяги чоловіки.

Садбері щойно прийшло до себе по вістці, що
одну милю під землею поверхнею вирощують го-
родництво та різну городину.

Міжнародна Нікельна Компанія тепер займається
городничим підприємством. Поки що зужито на
цю ціль тільки один акер, але учені думають, що,
вирощуючи городовину в середині канадської зи-
ми, це може спричинитися до великого підприєм-
ства. Вирощування помідорів, салати, огірків і гри-
бів у Північному Онтеріо в зимових теплицях бу-
ло б заборонено у зв'язку з великими коштами
огрівання й опалювання. У нікельових копальнях
не потрібно достачати жодного тепла. Природа до-
глядає цього своїм геотермічним теплом. На кож-
них 30.5 метрів, як ми сходимо вниз, то температу-
ра збільшується на один ступень Фаренгейта. Отже,
на рівні глибини 1,707 метрів під землею в Сад-
бері, температура панує около 78 ступенів Фарен-
гейта. Світло для фотосинтезійного процесу пста-
чають натрійні лампи.

Джон Фішер

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Дмитро Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ, ч. II. Синтакса. Четверте видання.

Ціна 3.50 дол.

Петро Волиняк. КИЇВ: читанка для 3-ої класи.

4-те видання.

Ціна 2.00 дол.

Петро Волиняк. ЛАНИ. Читанка для 4-ої класи.

4-те видання.

Ціна 2.00 дол.

О. Куріло. УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУР-
НОЇ МОВИ. 5-те видання.

Ціна 2.50 дол.

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова гра-
матика української мови. ч. 1.

Ціна 2.00 дол.

А. Юриняк. КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: оповідання
й фейлетони.

Ціна 5.00 дол.

Д. Чуб. З НОВОГВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах
Миклухи Маклая. Книжка багатоілюстрована.

Ціна 3.50 дол.

В. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на 4 дії.

Ціна 1.50 дол.

Анатоль Юриняк. ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II.

380 стор., в твердій оправі.

Ціна 12.00 дол.

Анатоль Юриняк. КРИТИЧНИМ ПЕРОМ.

318 стор., в м'якій оправі.

Ціна 8.00 дол.

Іван Овечко. "НУМО ДО ПРАЦІ".

84 стор., в м'якій оправі.

Ціна 5.00 дол.

ВСІ КНИЖКИ ЗАМОВЛЯТИ В АДМІНІСТРАЦІЇ
"НОВИХ ДНІВ"

"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ ВАШИХ ПОРАД
І ДОПИСІВ НА РІЗНІ ТЕМИ
НАШОГО ЖИТТЯ!